AFFEDİCİLİKTE BİREYSEL FARKLILIKLAR: BENLİK KURGUSU, KONTROL ODAĞI VE KARŞI-OLGUSAL DÜŞÜNCENİN AFFETME ESNEKLİĞİNDEKİ ROLÜ

İrem GÖÇEN
211104112

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm ÖZDEMİR DEMİRCİ

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2024

AFFEDİCİLİKTE BİREYSEL FARKLILIKLAR: BENLİK KURGUSU, KONTROL ODAĞI VE KARŞI-OLGUSAL DÜŞÜNCENİN AFFETME ESNEKLİĞİNDEKİ ROLÜ

İrem GÖÇEN
211104112
ORCID: 0000-0001-8672-7566

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm ÖZDEMİR DEMİRCİ

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İREM GÖÇEN'ın "Affedicilikte bireysel farklılıklar: Benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşüncenin affetme esnekliğindeki rolü" başlıklı tezi 24.09.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Dr. Öğr. Üyesi Begüm ÖZDEMİR DEMİRCİ Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Aslı EYRENCİ Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur AKTAŞ Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi	.....

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Araştırma sürecimde bana her zaman rehberlik eden hem akademik hem kişisel deneyimlerini paylaşmaktan çekinmeyen ve kendisini tanıdığım süreç boyunca herkes için kolaylaştırıcı bir role sahip olduğunu gözlemlediğim tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Begüm Özdemir Demirci'ye emekleri, sabrı ve içtenliği için teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte katkıları ve sosyal desteği ile beni yalnız bırakmayan Ar. Gör. Ezgican Meral'e teşekkür ederim. Son olarak annem, babam ve abime beni hiçbir zaman yalnız hissettirmedikleri ve kararlarım açısından güçlendirdikleri için çok teşekkür ederim. Tüm bunlarla birlikte affediciliğin, benim için sadece bir araştırma konusu olmaktan ziyade, kişisel değerlerim arasında olmasını sağlayan herkese teşekkür ederim.

İrem GÖÇEN

Eylül, 2024

ÖZET

AFFEDİCİLİKTE BİREYSEL FARKLILIKLAR: BENLİK KURGUSU, KONTROL ODAĞI VE KARŞI-OLGUSAL DÜŞÜNCENİN AFFETME ESNEKLİĞİNDEKİ ROLÜ

İrem Göçen
Yüksek Lisans Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı Adı
Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm Özdemir Demirci
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024

Çalışmada sosyo-kültürel ve sosyo-bilişsel bireysel farklılıkların affetme esnekliği ile ilişkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Sosyo-kültürel faktör olarak ele alınan benlik kurgusu ile sosyo-bilişsel faktör olarak ele alınan kontrol odağı ve karşı-olgusal düşünce değişkenlerinin bireylerin affetme esnekliği düzeylerini hangi oranda açıkladığına ulaşmak çalışmanın temel amacıdır. Çalışmanın örneklemini beliren yetişkinlik dönemini temsilen 18-30 yaş aralığındaki (Yaş Ort. = 23.31 yıl) %77,6'sı kadın, %21,4'ü erkek olmak üzere 201 gönüllü katılımcı oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde Affetme Esnekliği Ölçeği (Çolak ve Koç, 2015), Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği (Özcan ve Öğülmüş, 2021), Kontrol Odağı Ölçeği (Dağ, 2002) ve Olumsuz Olaylar için Karşıolgusal Düşünce Ölçeği (Turan, 2021) kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemi uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiş ve ölçüm araçları katılımcılara çevrimiçi ortamda sunulmuştur. Yapılan analizler sonucunda alan yazın ile benzer biçimde affetme esnekliği ile benlik kurgusu (r = .154, p < .05) ve kontrol odağı (r = -.258, p < .01) arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuşken beklenmedik biçimde karşı-olgusal düşüncenin (r = -.004, p > .05) anlamlı ilişki sergilemediği bulgulanmıştır. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda ise affetme esnekliğini en yüksek varyans ile açıklayan kontrol odağı (r^2 *değişimi* = .067, p < .01), sonrasında karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü alt boyutu (r^2 *değişimi* = .066, p < .01) ve en düşük varyansa sahip olan benlik kurgusunun insancıl alt boyutu (r^2 *değişimi* = .030, p < .01) olmuştur. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular sosyo-bilişsel temelli farklılıkların sosyo-

kültürel farklılıklara göre bireylerin affetme esnekliğini daha yüksek düzeyde açıkladığını göstermiştir. Kolektif toplum yapısına sahip olduğu kabul edilen Türk toplumunda bu sonuçlar beklenmedik olarak karşılanmıştır ve affetme sürecinde kognisyon temelli değişkenlerin daha büyük bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Affetme, olumsuz bir durum karşısında sergilenen duygusal, düşünsel ve davranışsal tutum bütünlüğü olarak ele alındığında bu süreci çeşitli değişkenlerin hangi düzeyde açıkladığını araştırmak ve yetişkinlik öncesi yaş grubunda hangi değişkenler ile şekillendiğini anlamak gelişimsel açıdan kıymetli olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Affedicilik, Affetme Esnekliği, Benlik Kurgusu, Kontrol Odağı, Karşı-Olgusal Düşünce

ABSTRACT

INDIVIDUAL DIFFERENCES IN FORGIVENESS: THE ROLE OF SELF-CONSTRUCTION, LOCUS OF CONTROL AND COUNTERFACTUAL THINKING IN FORGIVENESS FLEXIBILITY

İrem Göçen
Master Thesis
Departmant of Psychology
Psychology Master Programme with Thesis
Thesis Advisor: Assist. Prof. Begüm Özdemir Demirci
Maltepe University Graduate School, 2024

The aim of the study was to examine the relationship between socio-cultural and socio-cognitive individual differences and forgiveness flexibility. The main purpose of the study is to reach the extent to which the variables of self-construal, considered as a socio-cultural factor, and locus of control and counterfactual thinking, considered as socio-cognitive factors, explain the forgiveness flexibility levels of individuals. The sample of the study consists of 201 volunteer participants, 77.6% female and 21.4% male, between the ages of 18-30 (Age Mean = 23.31 years) representing the emerging adulthood period. The Forgiveness Flexibility Scale (Çolak ve Koç, 2015), the Six-Point Self-Construal Scale (Özcan ve Öğülmüş, 2021), Locus of Control Scale (Dağ, 2002), and the Counterfactual Thinking Scale for Negative Events (Turan, 2021) were used in the data collection process. The sample of the study was selected using the convenience sampling method and the measurement tools were presented to the participants online. As a result of the analyses, similar to the literature, a significant relationship was found between forgiveness flexibility and self-construal (r = .154, p < .05) and locus of control (r = -.258, p < .01), while unexpectedly, counterfactual thinking (r = -.004, p > .05) did not exhibit a significant relationship. As a result of the hierarchical regression analysis, the locus of control explained forgiveness flexibility with the highest variance (r^2 *change* = .067, p < .01), followed by the downward sub-dimension of counterfactual thinking that does not refer to anyone (r^2 *change* = .066, p < .01), and the humane sub-dimension of self-construal with the lowest variance (r^2 *change* = .030, p < .01). The findings obtained

as a result of the study showed that socio-cognitive based differences explain the forgiveness flexibility of individuals at a higher level than socio-cultural differences. These results were unexpected in Turkish society, which is considered to have a collective society structure, and it was seen that cognitive based variables have a greater effect on the forgiveness process. When forgiveness is considered as the integrity of emotional, cognitional and behavioral attitudes displayed in the face of a negative situation, it will be valuable from a developmental perspective to investigate to what extent various variables explain this process and to understand which variables shape it in the pre-adult age group.

Keywords: Forgiveness, Forgiveness Flexibility, Self Construction, Locus of Control, Counterfactual Thinking

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZET v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
TABLOLAR LİSTESİ xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiv
KISALTMALAR xv
1. GİRİŞ 1
1.1 Problem 1
1.2 Amaç 3
1.3 Önem 3
1.4 Varsayımlar 4
1.5 Sınırlıklar 4
1.6 Tanımlar 5
2. GENEL BİLGİLER 6
2.1 Affedicilik 6
2.1.1 Kavramsal açıdan affedicilik 6
2.1.2 Affetme ile karıştırılan bazı kavramlar 6
2.1.3 Affediciliği açıklamaya yönelik modeller 7
2.1.4 Affetme esnekliği 10
2.1.5 Affediciliğin öncülleri 10

2.2 Benlik Kurgusu 15
2.2.1 Bağımsız benlik kurgusu 15
2.2.2 Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu 16
2.2.3 Benlik kurgusunun kültürel bağlamda değerlendirilmesi 16
2.2.4 Benlik kurgusu ile ilgili araştırmalar 17
2.3 Kontrol Odağı 18
2.3.1 Kontrol odağı ile ilgili araştırmalar 19
2.4 Karşı-Olgusal Düşünce 20
2.4.1 Karşı-Olgusal düşünce ile ilgili araştırmalar 21
2.5 Mevcut Çalışma 22
3. YÖNTEM 24
3.1 Araştırma Modeli 24
3.2 Evren ve Örneklem 24
3.3 Veriler ve Toplanması 25
3.3.1 Veri toplama araçları 25
3.3.2 Bilgilendirilmiş onam formu 25
3.3.3 Demografik bilgi formu 25
3.3.4 Affetme Esnekliği Ölçeği 25
3.3.5 Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği (6BKÖ) 26
3.3.6 Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) 27
3.3.7 Olumsuz Olaylar için Karşıolgusal Düşünce Ölçeği (OOKDÖ) 28
3.4 Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 29

3.4.1 İşlem 29

4. BULGULAR VE TARTIŞMA 31

4.1 Bulgular 31

4.1.1 Verilerin analizi 31

4.1.2 Değişkenlere ilişkin betimsel analizler 31

4.1.2.1 Sosyo-demografik özelliklerin betimsel değerlendirmesi 31

4.1.2.2 Değişkenlerin sosyo-demografik özellikler bağlamında değerlendirilmesi 33

4.1.3 Değişkenler arası ilişkilerin incelenmesi 37

4.1.3.1 Benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşüncenin affetme esnekliği ile ilişkisi 37

4.1.3.2 Affetme esnekliği alt boyutlarının toplam puan ile ilişkisi 37

4.1.3.3 Benlik kurgusu alt boyutlarının toplam puan ile ilişkisi 38

4.1.3.4 Kontrol odağı alt boyutlarının toplam puan ile ilişkisi 38

4.1.3.5 Karşı-olgusal düşünce alt boyutlarının toplam puan ile ilişkisi 39

4.1.3.6 Affetme esnekliği ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi .. 39

4.1.3.7 Affetme esnekliği ile kontrol odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi 40

4.1.3.8 Affetme esnekliği ile karşı-olgusal düşünce arasındaki ilişkinin incelenmesi 41

4.1.4 Affetme esnekliğini yordayan değişkenler: regresyon analizi 44

4.2 Tartışma 46

4.2.1 Affetme esnekliğinin bağımsız değişkenler ile ilişkisinin yorumlanması 47

4.2.2 Affetme esnekliğinin yordayıcı değişkenler ile regresyon analizinin yorumlanması 49

4.2.3 Affetme esnekliğini farklılaştıran demografik özelliklerin yorumlanması 50

5. SONUÇ ve ÖNERİLER 53

KAYNAKÇA 55

EKLER 68

Ek-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu 68

Ek-2. Demografik Bilgi Formu 69

Ek-3. Affetme Esnekliği Ölçeği 70

Ek-4: Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği 71

Ek-5: Kontrol Odağı Ölçeği 72

Ek-6. Olumsuz Olaylar İçin Karşıolgusal Düşünce Ölçeği 73

Ek-7: Doldurma Görevler 74

Ek-8: Etik Kurul Kararı 76

ÖZ GEÇMİŞ 77

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Demografik Bilgilere İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu 32

Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri 33

Tablo 3.Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Değişkenlere İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları 34

Tablo 4. Katılımcıların Dini Eğilimlerine Göre Değişkenlere İlişkin ANOVA Sonuçları 36

Tablo 5. Değişkenlerin Toplam Puan Korelasyon Katsayıları 37

Tablo 6. Affetme Esnekliği Alt Boyutları Korelasyon Katsayıları 38

Tablo 7. Benlik Kurgusu Alt Boyutları Korelasyon Katsayıları 38

Tablo 8. Kontrol Odağı Alt Boyutları Korelasyon Katsayıları 39

Tablo 9. Karşı-Olgusal Düşünce Alt Boyutları Korelasyon Katsayıları 39

Tablo 10. Affetme Esnekliği ile Benlik Kurgusu Korelasyon Katsayıları 40

Tablo 11. Affetme Esnekliği ile Kontrol Odağı Korelasyon Katsayıları 41

Tablo 12. Affetme Esnekliği ile Karşı-Olgusal Düşünce Korelasyon Katsayıları 42

Tablo 13. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları 43

Tablo 14. Benlik Kurgusu, Kontrol Odağı ve Karşı-Olgusal Düşünce Değişkenlerinin Affetme Esnekliğini Yordamasındaki Katkılarına Dair Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları 45

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çalışmanın Modeli 3

KISALTMALAR

AE : Affetme Esnekliği

T : Tanıma

İ : İçselleştirme

U : Uygulama

BK : Benlik Kurgusu

İD : İlişkisel Dikey

İY : İlişkisel Yatay

TY : Toplulukçu Yatay

TD : Toplulukçu Dikey

İ : İnsancıl

Ki : Kişisel

KO : Kontrol Odağı

KK : Kişisel Kontrol

Şİ : Şansa İnanma

AODİ : Adil Olmayan Dünya İnancı

ÇA **:** Çabalamanın Anlamsızlığı

Ka **:** Kadercilik

KOD **:** Karşı-olgusal Düşünce

KGYAY **:** Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü

DGYYY **:** Diğerine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü

KEGYYY **:** Kendine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü

KİGYYY **:** Kimseye Gönderme Yapılmayan Yukarı Yönlü

1. GİRİŞ

1.1 Problem

Felsefe ve teoloji alanlarında uzun zamandır üzerinde durulan bir kavram olan affedicilik, psikoloji alan yazınında özellikle 1990'lı yıllardan itibaren teorik ve ampirik çalışmalara konu edilmiştir (McCullough, Wothington ve Rachal, 1997). Psikoloji bilimi geçmişte çoğunlukla toplumu ve bireyleri olumsuz etkileyen psikolojik faktörler ve psikopatoloji üzerinde dururken günümüzde pozitif bir yaklaşıma doğru ilerleyerek öznel iyi oluş, yaşam doyumu, psikolojik dayanıklılık, empati, umut, affedicilik, iyimserlik ve şefkat gibi kişilerin güçlü ve olumlu yönlerine odaklanan konuları ilgi odağına almaya başlamıştır ve bu çalışmalar pozitif psikolojinin temelini oluşturmaktadır.

Affedicilik ile ilgili yapılmış alan yazındaki çalışmalar, affediciliğin kişiler arası ilişkilerin düzenlenmesi (Tse ve Yip, 2009), olumlu benlik algısının oluşumu (Wohl ve McLaughlin, 2014), psikolojik, zihinsel ve fizyolojik iyi oluş (Witvliet, Ludwig ve Vonder Laan, 2001; Toussaint ve Webb, 2005), öznel mutluluk (Vural Batık, Yılmaz Bingöl, Fırıncı Kodaz ve Hoşoğlu, 2017), olumlu karakter özellikleri (Aydın, 2017) gibi faktörler ile pozitif ilişki içinde olduğunu belirtmektedir. Affetmenin sosyal, duygusal, bilişsel gelişim alanlarında ve klinik çalışmalarda hatırı sayılır ölçüde mühim olduğu ve bu geniş perspektif içinde olumlu etki sergilediği söylenebilir. Bu kapsamda affetme olgusunun araştırılmasının, özellikle yabancı kaynaklı çalışmalara konu olmuş ancak Türk kültüründe deneyimlenmemiş veya nadir deneyimlenmiş çeşitli olgularla ilişkisinin detaylandırılmasının önemli olduğu düşünülmüştür.

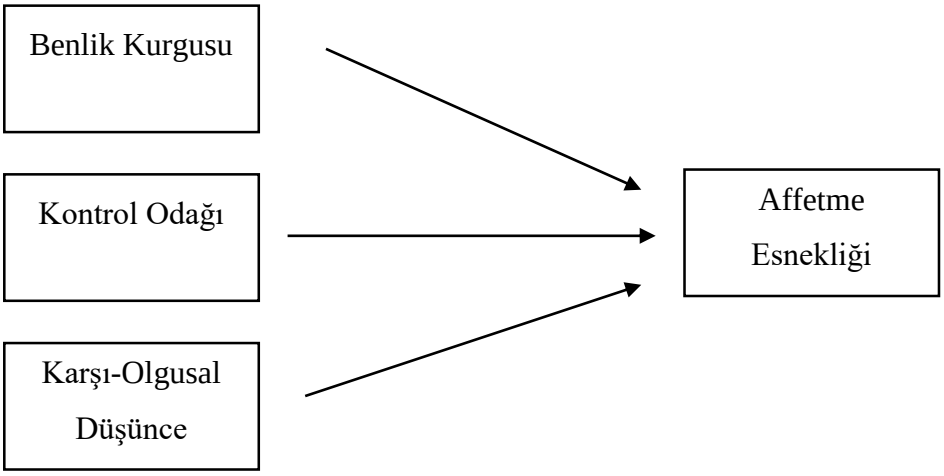
Affediciliği belirleyen faktörler incelendiğinde çeşitli değişkenler olmakla birlikte mevcut çalışmada affedicilik ile ilişkisi ele alınan ilk değişken benlik kurgusudur. Benlik kurgusu, bireyin yaşamını sürdürdüğü toplum ile kendi varlığını özdeşleştirdiği ve kolektif – bireysel toplum özelliklerinin kişinin benliğinin oluşumunu etkilediğini ifade eden bir kavramdır (Marcus ve Kitayama, 1991). Bu kapsamda yapılmış çalışmalar affedicilik ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu göstermekle birlikte bazı çalışmalar kolektif benlik kurgusuna sahip toplumlardaki bireylerin affetmeye daha meyilli olduğunu; bazı çalışmalar ise bireysel benlik kurgusuna sahip toplumlardaki

bireylerin affetmeye daha meyilli olduğunu söylemektedir (Temoshok ve Chandra, 2000; Hook, Washington, Utsey, Davis ve Burnette, 2012).

Açıklanmak istenen diğer ilişki ise affedicilik ile kontrol odağı arasındaki ilişkidir. Kontrol odağı bir olayın sonucunun sorumluluğunun, dış faktörlere veya iç faktörlere atfedilmesine dayanan kavramdır (Rotter, 1990). Alan yazındaki çalışmaların sonuçları değerlendirildiğinde affedicilik ile kontrol odağı arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde olduğu ve içsel kontrol odağı yüksek bireylerin, yaşanan durumun sonuçlarını kabul edip affetme tutumu sergilemeye meyilli oldukları söylenebilir (Nosenko ve Sokur, 2016; Camadan ve Sarı, 2021).

Mevcut çalışmada affedicilik ile ilişkisi incelenen bir diğer faktör karşı-olgusal düşüncedir. Karşı-olgusal düşünme bireyin geçmiş veya gelecek olaylara dair olumlu ya da olumsuz zihinsel kurgularını ifade eder (Roese, 1997). Yapılan çalışmalar affedicilik ile karşı-olgusal düşüncenin anlamlı düzeyde ilişkiye sahip olduğunu ve olumsuz olaylar karşısında alternatif temsiller üretmeye meyilli bireylerin affedicilik düzeylerinin daha düşük olabileceğini göstermektedir (Pierro, Pica, Giannini, Higgins ve Kruglanski, 2018; Dickey, 2020).

Affetme, psikolojinin farklı alt alanlarında ve günümüz sosyal yapılanmasında önemli bir prososyal davranış olarak değerlendirilmektedir. Bu davranışın altında yattığı varsayılan bireysel faktörlerin; Türk kültüründeki yerini anlamak, affetme esnekliğini ne ölçüde yordadığını bulmak ve affetmenin süreç oluşumunu kavramak bireyin ve toplumun iyi oluşu açısından değerli olacaktır. Bu bağlamda affedicilik ile ilgili ulusal ve uluslararası yayınlar ile birlikte alan yazına yenilik sağlayacağı düşünülen bu araştırma, affetme esnekliğini belirleyen çeşitli bireysel farklılıkların özgün ve birlikte sundukları katkıyı açıklamaya çalışacaktır.

Şekil 1. Çalışmanın Modeli

1.2 Amaç

Mevcut çalışmada 18-30 yaş aralığındaki kişilerin affedicilik düzeyleri ile benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşünme biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda belirlenen araştırma sorularının alan yazınla tutarlı bir biçimde cevaplanması hedeflenmektedir.

A.S. 1: Bireylerin benlik kurgusu algıları affetme esnekliğini yordamakta mıdır?

A.S. 2: Bireylerin kontrol odağı eğilimleri affetme esnekliğini yordamakta mıdır?

A.S. 3: Bireylerin karşı-olgusal düşünme biçimleri affetme esnekliğini yordamakta mıdır?

A.S. 4: Benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşünce bağımsız değişkenlerinin bireylerin affetme esnekliği üzerindeki yordayıcı etkileri nasıl sıralanabilir ve her bir değişkenin bu bağımlı değişken üzerindeki katkısı ne ölçüdedir?

1.3 Önem

Psikoloji biliminin odağının pozitif psikolojiye kaymasıyla birlikte alan yazında özellikle son 30 yıldır affedicilikle ilgili çalışmalar artmıştır ancak merak unsuru olan ve yeterince

üzerinde durulmamış ilişkiler bu çalışmada detaylandırılmaya çalışılmış ve yapılacak olan diğer çalışmalar için bir basamak olması hedeflenmiştir. Kavramsal olarak üzerinde durulan ancak affedicilik ile olan ilişkisi halen yeterince aydınlatılmamış değişkenlerle korelasyon bakılması ve anlamlı bir ilişki çıkması halinde affediciliğin hiyerarşik düzeyde açıklanması amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmanın Türkiye'de yapılan çalışmalar açısından alan yazına zenginlik katacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmayla birlikte affediciliğin, belirlenen sosyo-bilişsel ve sosyo-kültürel faktörler aracılığıyla nasıl açıklanabildiği ile ilgili alan yazına katkı sunulmuştur.

1.4 Varsayımlar

Bu çalışmada bireylerin benlik kurgusu düzeyinin, kontrol odağı atıflarının ve karşı-olgusal düşünme biçimlerinin, affedicilik esneklikleri üzerinde yordama etkisine sahip olduğu varsayılmaktadır. Bununla birlikte bu etkinin anlamlı olduğu ve affediciliğin açıklanmasında sosyal-bilişsel ve sosyal-kültürel açıdan hiyerarşik bir yapıda olabileceği düşünülmektedir. Çalışmada kullanılacak olan ölçüm araçlarının (Affetme Esnekliği Ölçeği, Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği, Kontrol Odağı Ölçeği ve Olumsuz Olaylar için Karşıolgusal Düşünme Ölçeği) ilgili kavramları doğru ve güvenilir ölçeceği varsayılmaktadır. Varsayımlardan bir diğeri ise katılımcıların öz değerlendirme şeklinde sunulan ölçüm araçlarında kendilerini dürüst bir şekilde yansıtmalarıdır.

1.5 Sınırlıklar

Çalışmada kullanılacak olan envanterler öz değerlendirme şeklinde yapılandırılmış ölçeklerdir ve kişilerin kendilikleri hakkında yaptığı yorumlar o an ki ruh halleri, fizyolojik sağlıkları ve deneyimleri ile değişkenlik gösterebilmektedir. Karşı-olgusal düşünce değişkeninin, bir öz değerlendirme yerine çalışma özelinde yapılandırılmış bir görev aracılığıyla ölçülmesi daha belirleyici bir sonuç verebilir ancak araştırma yürütücüsünün zaman kısıtlılığı ve imkanları dahilinde zorlayıcı olacağından ve ölçek kullanılmasının daha geniş bir örnekleme ulaşımı kolaylaştıracağından ölçüm araçları bu şekilde tercih edilmiştir.

1.6 Tanımlar

Affedicilik: Bireyin yaşamış olduğu bir haksızlık sonucu, haksızlık eden kişiye yönelik kızgınlık, kin gibi negatif duygular yerine istemli bir biçimde şefkat, sevgi gibi pozitif duygulara odaklandığı duygu, düşünce ve davranış sürecidir.

Benlik Kurgusu: Benliğin kültürle özdeşleştirilmiş olarak sunulması (karşılıklı bağımlı) veya biricik, birey odaklı sunulması (bağımsız) halidir.

Kontrol Odağı: Yaşanan bir olay karşısında sonuçların sorumluluğunun kişinin kendisine atfedilme (içsel) ya da diğer kişilere, kadere atfedilme (dışsal) durumudur.

Karşı-Olgusal Düşünce: Geçmişteki deneyimlere veya geleceğe yönelik beklentilerin özne odaklı ve iyileştirme (yukarı yönlü) ya da felaketleştirme (aşağı yönlü) şeklinde tasarlandığı alternatif senaryolardır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Affedicilik

2.1.1 Kavramsal açıdan affedicilik

Affetmek, bir yanlışın yapıldığını ve bu yanlışın sorumluluğunu kabul ederek yanlışa uğrayan kişinin, yanlış yapan kişiyle olan ilişkisini iyileştirmek için bilinçli bir çaba göstermesi olarak açıklanabilir (North, 1987). Enright ve Human Developmental Study Group (1991), North (1987) 'un çalışmasına atıfta bulunarak affetmeyi mağdur bireyin, haksız davranan suçluya karşı hak edilmemiş şefkat, cömertlik, iyi niyet ve hatta sempati geliştirirken öfke, kınama ve intikam alma isteğinden bilinçli bir şekilde vazgeçme durumu olarak tanımlamışlardır.

McCullough, Pargament ve Thoresen (2000) affetme davranışını kişinin, bireysel ve çevresel olumsuz duygu ve tutumlarını olumlu olan duygu ve tutumlara dönüştürmesi olarak ifade ederken Kara (2009), affediciliğin dini ve psikolojik açıdan mağdur ve suçlu açısından önemine değinmiş ve mağdurun acı ile bütünleştirdiği kişi ve olayı affedip aklından çıkarması ve yaşamına devam edebilmesi; suçlunun ise geçmişteki hatalarından ders çıkarması ve arınması bağlamında incelemiştir.

2.1.2 Affetme ile karıştırılan bazı kavramlar

Günlük hayatta bireylerin affetme kavramını duygusal, düşünsel ve davranışsal açıdan karıştırdığı ve çeşitli atıflar yaptığı bazı kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramların affetme kavramı yerine kullanılması, sosyal bağlamda affetmeyi gerçek anlamından uzaklaştırmakta ve bireylerin çeşitli anlamlar ve niyetler yüklemesine sebep olmaktadır.

Bu kavramlardan en sık karıştırılanı uzlaşmadır. Uzlaşma, ilişkinin yeniden yapılandırılması durumudur. Affetme durumu olmadığında dahi uzlaşma sağlandığı görülebilmektedir. Burada, var olan ilişkiyi sürdürebilmek adına her iki kişi üzerine düşeni yapmak durumundadır. (Enright ve Coyle, 1998; Scobie ve Scobie, 1998; Wade ve Worthington, 2003; Satıcı, 2016).

Göz yumma durumunda zarara uğrayan ve uğratan kişiler affedilecek bir durum ve kişi olduğunu düşünmediğinden hata fark edilmez ve hatanın üzeri kapatılır. (Enright, 2001; Taysi, 2007; Satıcı, 2016).

Bir diğer kavram mazur görmedir. Göz yumma ile arasındaki fark hatanın fark edilmesidir ancak suçun sorumluluğu görmezden gelinir. Bu durumda hata yapan kişinin bu hatayı tekrarlaması ve yeniden zarar vermesi kaçınılmazdır. (Baskin ve Enright, 2004; Çolak, 2014; Satıcı, 2016).

Unutma durumunda zarar verici davranışın ardından meydana çıkan olumsuz duygu ve düşüncelerin kabul edilmesinden ziyade reddedilmesi ve bastırılmasına dayanan bir süreçtir. Dolayısıyla sağlıklı bir biliş, duygu ve eylem içermediği belirtilmektedir (Scobie ve Scobie, 1998; Satıcı, 2016; Adam Karduz, 2019).

Sahte affetme durumunda mağdur birey zarar veren kişi ile ilişkisini sürdürmesine rağmen zarar verici olayı unutmamıştır ve sıklıkla hatırlatıcı ifadelerde bulunur, karşı tarafın mahcubiyetinden faydalanır. Gerçek bir affetme söz konusu değildir. (Enright ve Coyle, 1998; Çolak, 2014).

Hakkını arama durumunda haksızlığa uğrayan kişi, haksızlık yapan kişinin suçluluk hissetmesini ve af dilemesini ister ancak burada amaç haklılığını ön plana çıkartmaktır, affetme gerçekleşmez. (Adam Karduz, 2019).

Yüzleşme durumunda mağdur ile suçlu bireyin bir araya geldiği ve duygu düşüncelerini paylaştıkları, hatanın kabul edildiği süreçtir. Ancak affetme gerçekleşmek zorunda değildir. (Adam Karduz, 2019).

2.1.3 Affediciliği açıklamaya yönelik modeller

Din ve felsefenin dışında özellikle son yıllarda psikoloji biliminin de çalışma alanına girmesiyle birlikte affetme kavramına farklı biçimlerde tanımlamalar getirilmiş ve affetme davranışının hangi koşullarda oluştuğuna yönelik çeşitli modeller geliştirilmiştir.

Süreç modeline göre bağışlama kavramı Piaget'nin bilişsel gelişim ve Kohlberg'in ahlaki gelişim süreçlerinin yapılarıyla benzerlik göstermektedir. Enright, Santos ve Al-Mabuk (1989) bağışlama ahlakı ile Kohlberg'in adalet ahlakı arasında bir ayrım yapar. Adalet

ahlakı eşitlik ve hakkaniyetin çözümü olarak görülürken bağışlama ahlakı zarar vericinin merhamet hakkı olmamasına rağmen almasıdır. Bu model, Kohlberg'in ahlak gelişimi ve Piaget'nin gelişim basamakları gibi ahlaki gelişimin psikolojik teorilerine dayanan sosyal-bilişsel, davranışsal ve duygusal bir psikodinamik yaklaşımdır (Enright vd., 1989; Enright ve The Human Development Study Group, 1991; Sells ve Hargrave, 1998). 6 basamaktan oluşan model aşağıda detaylandırılmıştır.

1- İntikamcı bağışlama, affetmenin yalnızca incinen kişinin, acısına paralel biçimde öç alması durumunda gerçekleşebileceğini belirtir.

2- Zararı karşılanmış bağışlama, pişmanlık veya yitirilenin iyileştirilmesi sonucu affetmenin gerçekleşeceğini belirtir.

3- Beklentisel bağışlama, sosyal baskı sonucu affetmenin ortaya çıkacağını belirtir.

4- Yasal beklentisel bağışlama, affetmenin ahlaki bir kanun veya bir otorite aracılığıyla oluşacağını belirtir.

5- Sosyal uyum, sosyal anlaşmazlığın azalması ve barışın sürdürülmesi amacıyla affetmenin gerçekleşeceğini belirtir.

6- Sevgi hareketi olarak bağışlama, incitici davranışların sevgi bağlılığını değiştiremeyeceğini belirtir.

Worthington (1998) tarafından geliştiren 5 basamaklı Piramit Modeli ise duygusal, sosyal-bilişsel ve davranışsal deneyimlerle bağışlama sürecinin nasıl gerçekleştiğine yönelik yapılmış çalışmaları temel alarak oluşturulmuştur (McCullough ve Worthington, 1995; McCullough vd., 1997). Modelin temel amacı bireylere olumsuz duygularını tanımalarını, kabullenmelerini ve onaylamalarını öğretmektir. REACH Modeli olarak da bilinen modelde R, recall (hatırlama); E, empathize (empati); A, altruistic gift (özgecil armağan); C, commit (karar verme); H, hold (sürdürme) basamaklarını ifade eder. Ayrıca model, affetmeyi geliştirmenin ve sürdürmenin kolay olmadığına, dahası bazı ihlallerin affedilmesinin mümkün olmadığına dikkat çeker. 5 basamaktan oluşan model aşağıda detaylandırılmıştır.

1- Hatırlama Evresi: güvenli ve destekleyici bir ortamda acı verici deneyim hatırlanır ve yüzleşilir.

2- Empati: acı verici ve adil olmayan yaşantıyı yeniden deneyimleyen kişi, faille empati kurmaya çalışır, onun düşünce ve duygularını anlamak için çabalar.

3- Özgecil Armağan: empatik yaklaşımın ardından olumsuz duygular azalır ve faile karşı şefkat artar.

4- Karar verme: kişi gelecekte affetmeyi yeniden deneyimlemeye olan bağlılığını ilan eder

5- Sürdürme: kişi affedilmeyen duygu ve düşünceler yerine affetmeyi sürdürür.

Hall ve Fincham tarafından (2005) geliştirilen ve kendini affetme sürecini detaylandıran teorik model suçlu bireyin hem hatasını hem de eylemdeki sorumluluğunu kabul ettiği ve sonucunda motivasyonel bir değişim geçirdiği varsayımına dayanır. Geçmişte yaşanan ihlallerin, yanlışların sorumluluğunun alınmasıyla ancak gerçek bir kendini affetme sürecinin gerçekleşeceği aksi durumda sahte (psödo) kendini affetme süreci gerçekleşeceği vurgulanmıştır modelde. Sahte kendini affetme durumu, bireyin yanlış bir şey yaptığına inanmamasına rağmen kendini affetmesi olarak değerlendirilir ve birey zaten kendine karşı iyiliksever yaklaşmaya meyilli olduğundan süreç içinde herhangi bir motivasyon değişikliğinden söz etmek mümkün değildir. Modelde değinilen motivasyonel değişim algılanan affetme ve atıflar gibi bilişsel faktörleri, utanç, suçluluk ve empati gibi duygusal faktörleri, uzlaştırıcı eylemler gibi davranışsal faktörleri ve algılanan ihlal şiddeti gibi suçla ilgili değişkenleri içermektedir.

Enright ve The Human Developmental Study Group (1991) tarafından geliştirilen Diğerini Affetme Modeli ve Enright (1996) tarafından geliştirilen Kendini Affetme Modeli gibi affetmenin yönlendirildiği kişi odaklı çeşitli modeller de bulunmaktadır. Affetme esnekliğinde, affetmenin duygu, düşünce ve davranış boyutu bütüncül ve kapsayıcı bir proses olarak ele alınmaktadır. Bu sürece odaklanan modellerin hangi faktörleri ele aldığı ve affetme sürecini hangi bağlamda açıkladığı detaylı bir şekilde paylaşılmıştır.

2.1.4 Affetme esnekliği

Bu zamana kadar bireylerin affedicilik düzeyini ölçmek için kullanılan ölçekler, affetmenin yönlendirildiği kişi odaklı olmuştur. Affedilen şey, bireyin olumsuz duygu ve düşünceler hissetmesine sebep olan içinde bulunduğu veya maruz kaldığı bir durum olabileceği gibi hatayı yapan ve zarar veren olarak kişinin kendisi ya da incinmesine neden olan karşıdaki kişi odağında diğer birey olabilir. Bu değerlendirmeler affetmeyi bir davranış olarak ele almakta ve eylemin yöneltilmesi ile ilgilenmektedir.

Affetme esnekliği kavramı, Çolak ve Koç (2015) tarafından geliştirilen Affetme Esnekliği Ölçeği ile alan yazına girmiştir. Affetme esnekliği alan yazında zarar verici bir sürecin sonunda bilişsel, duyuşsal ve davranışsal stratejiler ile olayın olumsuz etkisini indirgeyebilme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Çolak ve Koç, 2015). Bu bağlamda bireyin affetme kavramını kabul etmesi, kavramı gerçekten tanıması, içselleştirmesi, sonunda affetmeyi kendisine uygun bir yöntemle katması ve sergilemesi, affetme olgusunun zihinsel ve davranışsal açıdan bütüncül bir süreç olarak ele alınmasına olanak tanımaktadır. Bu şekilde bireyin affettiği şey durum ve kişi fark etmeksizin açık veya örtük olarak şekillenen affetmenin, tüm gelişimsel sürecini zihinsel ve olgusal açıdan bütünsel ve kapsamlı biçimde değerlendirilmesi imkanlı hale gelmektedir.

Gelişimsel açıdan insanın tek yönlü olmadığı düşünüldüğünde eylemin altında yatan bilişsel ve duygusal faktörleri de ele almak ve affetme sürecine bütüncül bir perspektiften bakabilmek sürecin daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte affetme esnekliği sürecinin boyutlarını açıklamak mevcut çalışmada ele alınan yordayıcı değişkenler bağlamında daha özelleştirilmiş bir bilgi sunulmasını sağlayacaktır.

2.1.5 Affediciliğin öncülleri

Durumsal faktörler ve kişinin doğal eğilimi affetme sürecinde belirleyici rollere sahiptir. Bu süreçte etkisi araştırılan ve araştırmaların odağı haline gelen bazı faktörler yaş, cinsiyet gibi demografik özellikler, kişilik özellikleri, yapılan ihlalin boyutları, affeden ve affedilen arasındaki ilişki ve ihlalden sonra yaşanan durumlar olarak detaylandırılabilir (Aydın, 2017).

Yapılan bir meta analiz çalışmasında affetmenin bilişsel, duygusal ve sınırlandırılma tipolojisi, eğilim ve durum faktörleri açısından gruplandırılmıştır (Fehr, Gelfand ve Nag, 2010). Bir davranışın oluşumunda çeşitli gelişim perspektifleri gibi bu kazanımların hangi kalıtımsal yatkınlık veya hangi çevresel faktörlerle pekiştiğine yönelik bir bakış açısı edinmek adına bu tür bir sınıflama yöntemi kullanılmıştır. Biliş perspektifinden durum faktörleri incelendiğinde atıf kuramı (Weiner, 1995) ve uyuşan çıkarımlar teorisi (Jones ve Davis, 1965) ön plana çıkmaktadır. Suçlunun, zarar vermeye yönelik bilinçli niyeti ile suçun sorumluluğunu kontrollü biçimde üstlenmesi affetme sürecini zorlaştırırken (Weiner, 1995; Struthers, Eaton, Santelli, Uchiyama ve Shirvani, 2008) zarar verici eylem sonrasında zarar gören ilişkiyi iyileştirmek adına sunulan özür affetme sürecini kolaylaştırmaktadır (Fehr ve Gelfand, 2010). Zararın şiddeti ile alakalı sınırlı sayıda çalışma olmasına karşın sezgisel bir biçimde, zararın boyutu arttığında affetmenin hak görülmediği ve zorlaştığı düşünülmektedir (McCullough, Fincham ve Tsang, 2003). Olumsuz baş etme stratejilerinden biri olan ruminasyon, olaya tekrarlayan biçimde odaklanma ve negatif duygu düşüncelerin pekiştirilmesi olarak ele alındığında affetme sürecini olumsuz etkilemektedir (McCullough, Bono ve Root, 2007). Biliş perspektifinden kişisel eğilim faktörleri incelendiğinde 5 Büyük Kişilik faktörlerinden biri olan ve iyi geçinme, iş birliği kurma ve empati ile ilişkili olan uyumluluk, bağışlamayla bağdaştırılmaktadır (Ashton, Paunonen, Helmes ve Jackson, 1998). Edinilen bakış açısı, diğer kişinin dünya görüşünü düşünebilme becerisini ifade eder ve mağdurların suçluların kendilerini neden rahatsız etmiş olabileceğine dair anlayışlarını geliştirmesini kolaylaştırır (Exline, Baumeister, Zell, Kraft ve Witvliet, 2008). Bir diğer faktör ise kişilik özelliği olarak affediciliktir. Affediciliği yüksek olan bireyler, suçları affedilmeye değer olarak yorumlama eğilimindeyken, affediciliği düşük olan kişiler, suçları affedilmeye değer olmayan şeyler olarak yorumlama eğilimindedir (Brown, 2003).

Affediciliği duygusal boyutta etkileyen durumsal faktörler ele alındığında ise aktif, sakin ve heyecanlı ruh hallerinin pozitif modu ortaya çıkardığı ve affetme süreçlerini olumlu etkilediği; gergin, sıkıntılı ve hoşnutsuz ruh hallerinin negatif modu ortaya çıkardığı ve affetme süreçlerini olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Martin, Ward, Achee ve Wyer 1993; Aquino, Tripp ve Bies, 2006). Empati durumu, diğer kişi odaklı bir duygu olarak tanımlanmaktadır ve affetme ile aralarında pozitif yönlü bir ilişkilenme varken

(McCullough vd., 1997; McCullough vd., 1998; Exline vd., 2008) yine diğer kişi odaklı duygu olarak kabul edilen öfke durumu ile affetme negatif yönlü bir ilişkilenmeye sahiptir (McCullough vd., 2003) Duygusal boyutta bireylerin doğuştan gelen yatkınlık faktörleri incelendiğinde nevrotiklik kavramı ile karşılaşılmaktadır. Nevrotik bireyler zorlayıcı bir durumla karşılaştıklarında negatif duygulanımları daha sık yaşamaya meyillidirler ve affetme düzeyleri düşüktür (McCullough ve Hoyt, 2002; Muris, Roelofs, Rassin, Franken ve Mayer, 2005). Bir karakter özelliği olarak öfke düzeyi yüksek bireyler (Wilkowski ve Robinson, 2007), benlik saygısı düşük bireyler (Campbell, Chew ve Scratchley, 1991) ve depresyona yatkın bireyler (Orth, Robins ve Roberts, 2008) duygularını kontrol etmekte zorlandıklarından bağışlama sürecinde zorlandıklarını söylemek mümkündür. Geçmişte yapılmış çalışmalar affediciliğin ilişki restorasyonu ile yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir (Aquino vd., 2006),

Sınırlılıklar boyutunda ele alınan bazı durumsal faktörler ilişkideki yakınlık, bağlılık ve tatmindir. Bu faktörler bireylerin, zarar verici de olsa var olan ilişkiyi koruma ve sürdürme motivasyonları ile bağıntılı olarak bağışlamaya daha yatkın olmalarını desteklemektedir (McCullough vd., 1998; Finkel, Rusbult, Kumashiro ve Hannon, 2002). Sınırlılıklar boyutunun eğilimsel faktörleri için koşulsuz affetmeyi sunduğu söylenebilir. Dindarlık yapısı bağışlamaya yönelik içselleştirilmiş bir sosyo-ahlaki mekanizmayı öne sürmektedir. Bu perspektife göre din, mağdurların suça özgü bilişleri veya duygulanımları ne olursa olsun, sosyal olarak arzu edilen bir şekilde hareket etmeleri, affetmeleri, için mağdurlar üzerinde sosyal bir baskı uygular (McCullough ve Worthington, 1999; Mullet vd., 2003; Tsang, McCullough, ve Hoyt, 2005). Sosyal arzulanırlık faktörü, genel olarak sosyal olarak arzu edilen davranışlara bağlı kalan mağdurların, affetmemekten yani toplumsal olarak arzu edilmeyen bir tepki sergilemekten ziyade affetmeye yani toplumsal olarak arzu edilen bir tepki sergilemeye daha fazla motive olduklarını ifade eder (Lalwani, Shrum ve Chiu, 2009).

Bilişsel, duygusal ve toplumsal perspektiflerin dışında bireylerin demografik özellikleri de affetme sürecinde değişkenlik gösterse de etkili bir faktördür. Kadınların erkeklerden daha empatik ve ilişkisel olduğunu öne süren önceki araştırmalar göz önüne alındığında (Eisenberg ve Lennon, 1983; Lennon ve Eisenberg, 1987), kadınların da benzer şekilde daha büyük bir affetme eğilimi sergileyebileceklerini söylemek mümkündür (Miller,

Worthington ve McDaniel, 2008). Araştırmalar, erken yetişkinlik döneminden yaşlılığa kadar insanların yaşlandıkça daha yansıtıcı ve rahat olduklarını gösteriyor (Heckhausen, Dixon ve Baltes, 1989), bununla birlikte zaman algısı (Allemand, 2008) ve anlamlı sosyal bağlara odaklanma (Lansford, Sherman ve Antonucci, 1998) gibi faktörlerle ilişkili olarak yaşın affediciliği olumlu etkilediği söylenebilir. Son olarak bazı araştırmacılar zamandan etkilenmeyen "affedilemez suçlar" potansiyeline dikkat çekmişlerdir (Exline, Worthington, Hill ve McCullough, 2003) ancak zamanın kontrol edilmesi oldukça zor olduğundan kesin olarak teori haline getirilememiştir.

Kohlberg'in ahlaki gelişiminden model alınarak hazırlanan affedicilik gelişimine göre bireylerin gelişimi ile affetme motivasyonları farklılaşmaktadır (Enright ve The Human Development Study Group, 1991). Ghaemmaghami, Allemand ve Martin (2011) tarafından affediciliğin genç, orta ve ileri yetişkinlikte yaş ve cinsiyete göre farklılaşmasının incelendiği çalışmada erkeklerin intikam alma motivasyonunun daha belirgin olduğu ve affetme davranışının orta yaş yetişkinlerde ve kadınlarda anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Durumsal faktörlerle alakalı çalışmalardan bireyin geçmiş deneyimlerine odaklanan Güloğlu, Karaırmak ve Emiral (2016) tarafından yapılmış çocukluk çağı travmalarının tinsel inanç ve affedicilik üzerindeki rolünün incelendiği çalışmada, çocukluk döneminde travmatik yaşantı deneyimlemiş kişilerin kendini, diğerini ve durumu affetmekte zorluk yaşadıkları ve tinsel inanç düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur.

Lübnan'daki üç farklı dini toplulukla yapılan çalışmada ağır bir suç içeren farklı senaryolar katılımcılara sunulmuş ve sergiledikleri affetme tutumları değerlendirilmiştir. Zarar verme niyetinin, sonuçların ortadan kaldırılmasının, failin dini ve sosyal yakınlığının ve katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim düzeylerinin affetme eğilimi üzerindeki etkilerini araştıran çalışmanın sonuçlarına göre ihlalin kasıtlı olarak gerçekleştirilmemesi ve olumsuz sonuçların kalıcı olmaması affetmeye karşı olan tutumu olumlu yönde etkilemektedir (Azar, Mullet ve Vinsonneau, 1999).

Kendini affetme kavramının sosyal-bilişsel (atıflar, algılanan affedicilik), duygusal (utanç, suçluluk, empati), davranışsal (uzlaşmacı davranışlar) ve suçla ilgili (algılanan ihlalin ciddiyeti) değişkenler açısından zaman içindeki değişiminin incelendiği 7 hafta

süren boylamsal bir çalışmada kendini affetme ile suçluluk, affetmeyi kısıtlayan atıflar ve ihlalin ciddiyeti arasında olumsuz, mağdurdan algılanan bağışlama arasında olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır (Hall ve Fincham, 2008).

Bugay (2010) tarafından yapılan Hall ve Fincham (2008)'ın kuramsal modeline dayanan çalışmada kendini affetmenin sosyal-bilişsel (kontrol odağı, ruminasyon, başkalarınca belirlenen mükemmeliyetçilik), duygusal (utanç ve suçluluk) ve davranışsal (uzlaşmacı davranışlar) öncülleri incelenmiştir. Çalışmada edinilen sonuçlara göre ruminasyon ve başkaları tarafından belirlenen mükemmeliyetçilik kendini affetmeyi olumsuz yönde, telafi edici davranışlar kendini affetmeyi olumlu yönde, suçluluk ve utanç kendini affetmeyi olumsuz yönde yordamaktadır.

Affediciliği yordayan değişkenlere yönelik yapılan çalışmalarda ele alınan bir diğer değişken dini eğilimdir. Özellikle Yahudi ve Hristiyan kökenli kaynaklarda Tanrı günahkar bireyleri affeden varlık olarak ifade edilir (Watkins, 2005). Dini modellerde affetme kavramı kadar affedilme kavramı da büyük önem taşımaktadır. İnançlı kişi, yaptığı günahkar eylemlerde Tanrı'nın affediciliğine sığınır ve günlük yaşamında affeden olarak yaratıcının taklidini uygular. Böylelikle olumsuz ve incitici duygulardan uzaklaşmak ve bağışlayan rolünü üstlenmek kişiye huzur ve barış getirir (Scobie ve Scobie, 1998). Dünyadaki dinlerin çoğu, binlerce yıldır bağışlama kavramını dile getirmiştir (McCullough ve Worthington, 1999; Rye vd., 2000). Aslında, insanların Tanrı tarafından affedildiği ve bunun sonucunda da kendi ihlallerini affetmesi gerektiği önermesinin, üç büyük tek tanrılı gelenekte de ortak olduğu görülmektedir (McCullough ve Worthington, 1999).

Yapılan bazı çalışmalarda dini tutumlar ve davranışların affedicilik üzerinde etkisi olduğu, dindarlığın arttığı toplumlarda bireylerin affedicilik düzeyinin arttığı ve affediciliği destekleyen dini normları benimseyen toplulukların affedicilik düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (DiBlasio ve Benda, 2001; Lawler-Row ve Piferi, 2006; Jose ve Alfons, 2007). Kendini dinsiz olarak tanımlayan bireylerle yapılan karşılaştırmalı bir çalışmada ise dindar bireylerin diğerlerini affetmeye yönelik motivasyonunun daha güçlü olduğu bulunmuştur (Gorsuch ve Hao, 1993).

Affetmenin ilişki içinde olduğu varsayılan bazı kavramlar ile ilişkisine dikkat çekmek ve bu ilişkileri açıklamak mevcut çalışmada amaçlanmıştır. Bu kapsamda affetme esnekliği benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşünce bağlamında ele alınacaktır.

2.2 Benlik Kurgusu

Benlik kurgusu bireyin kendini tanımlarken kendini hangi derecede diğer insanlardan ayrışmış veya diğer insanlarla bağıntılı olarak değerlendirmesidir (Marcus ve Kitayama, 1991).

Benlik ve kültürün etkileşimi ile oluşan benlik kurgusu, bireyin kendisini, diğer insanları ve evrensel düzeni nasıl algılayacağını belirleyen, kognitif, duygusal ve sosyal süreçlerde kişinin akıl yürütme mekanizmalarını etkileyen bir faktördür (Triandis, 1989; Marcus ve Kitayama, 2003).

Kültürel özellikler çeşitli benlik kurgusu yapılarının gelişmesini destekler ve bu kavram bireylerin dünyayı algılayış biçimlerinin, değerlerinin, tutumlarının, sosyal ilişkilerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Toplumun sahip olduğu kültürel yapıya göre, bireysel – toplulukçu, benlik kurgusunun çeşitlenmesi beklenir ancak bireylerde tek çeşit benlik kurgusu oluşmaz (Ercan, 2013). Kültür ile etkileşimli olarak iki çeşit benlik kurgusu da gelişim gösterir fakat birisi baskınlık sergiler. Bununla birlikte kültürel homojenitenin fazla olduğu izole toplumlarda benlik kurgusunun sıkılık düzeyi artış gösterirken çeşitli normatif sistemlerin bir arada var olduğu ve heterojenitenin fazla olduğu toplumlarda benlik kurgusunun gevşeklik düzeyi artış göstermektedir (Triandis, 1989; 2001).

2.2.1 Bağımsız benlik kurgusu

Batı kültürlerinde, bireysel toplumlarda, çoğunlukla kişi bağımsız bir birey olarak değerlendirilir ve bu bağımsız kültürün içinde yer almak, kişinin davranışlarını, başkalarının duygu, düşünce ve eylemlerini gözetmenin dışında kendi içsel duygu, düşünce ve davranış bütününe odaklanarak organize etmesini gerektirmektedir. Bu tür toplumlarda bireyin içsel niteliklerinin eşsizliğine ve bütünlüğüne duyulan inanç bağımsız benlik kurgusunu biçimlendirmektedir (Marcus ve Kitayama, 1991). Bağımsız benlik kurgusuna sahip bireyler benliklerini, diğer kişilerden bağımsız, kendi

biriciklikleri ile değerlendirmektedir ve idiosentrik bir yaklaşım sergilemektedirler ayrıca bu bireyler adalet arayışı ile ilgilidirler (Triandis, 2001).

2.2.2 Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu

Doğu kültürlerinde, kolektif toplumlarda, ise çoğunlukla kişilerin birbirlerine olan bağlanabilirlikleri esastır ve bireyler kendilerini kapsayıcı bir sosyal ilişkinin parçası olarak gördüklerinden kendilik algısının oluşumunda diğer kişilerin duygu, düşünce ve davranışları büyük bir role sahiptir. Birliktelik bilincinin baskın olduğu toplumlarda birey dışsal niteliklerle tamamlanır, benlik algısının toplumsal ve kültürel faktörlerin etkisiyle biçimlenmesi durumunda karşılıklı bağımlı benlik kurgusu ön plana çıkar (Marcus ve Kitayama, 1991). Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu ile eyleme geçen bireyler benliklerini diğer kişilerle yapılandırıp ekolojik sistemin bir parçası olarak değerlendirmektedir (Singelis, 1994) ve allosentrik bir yaklaşım sergilemektedirler ayrıca bu bireyler ilişkiler ile ilgilidirler (Triandis, 2001).

2.2.3 Benlik kurgusunun kültürel bağlamda değerlendirilmesi

Batı araştırmalarında bağımsız benlik egemenliğinin sağlıklı bir yapı olduğu, bağımlı benlik egemenliğinin ise sağlıksız bir yapı olduğu savunulur (Kağıtçıbaşı, 1996). Bağımlı benlik kurgusuna sahip toplumlar, diğer bireylerin beklentilerini karşılamak ve kendilerine biçilen rolleri ve sorumlulukları yerine getirmek durumundadır. Bağımsız benlik kurgusuna sahip toplumlar ise içsel niteliklerin gücünü ön plana çıkartma ve eşsiz bir varlık olduklarını gösterme ihtiyacındadırlar. Dolayısıyla benlik oluşumunda dışsal faktörlere bağımlılık sergilemeden içsel süreçlerin ön plana çıkmasının benlik oluşumunu daha kuvvetli hale getirdiği düşünülür (Matsumoto, 1999). Türkiye'de kültürel psikoloji alanında çalışmalar yapmış önemli isimlerden biri olan Kağıtçıbaşı (1996), geliştirdiği özerk-ilişkisel benlik modelinde bireylerin benlik yapılarının sağlıklı-sağlıksız olarak bir ayrışma ve çatışma ortamından ziyade birbirini tamamlayan bir sentez oluşturduğunu savunur ve özerklik ile ilişkisellik birbirinden bağımsız iki ayrı boyut olarak değil, diyalektik bir yaklaşımla ele alınır. Bununla birlikte benlik oluşumunu gelişimsel açıdan temellendirerek aile faktörünü de süreç modeline dahil etmiştir. Aile biçimleri olarak 3 temel etkileşimi ele almıştır; çocuğun ebeveyne duyduğu hem duygusal hem ekonomik bağımlılık açısından geleneksel aile modeli, çocuğun ebeveyne herhangi bir bağımlılık

duymadığı bağımsız aile modeli ve son olarak psikolojik açıdan bağımlılık ve ekonomik açıdan özgürlüğü ifade eden psikolojik karşılıklı bağımlı aile modeli (Kağıtçıbaşı, 1996). Farklı aile modellerine sahip bireylerin farklı benlik tipleri geliştirdiğini belirten Kağıtçıbaşı (1996), özerkliğin zayıf ilişkiselliğin güçlü olduğu ailelerde özerk-ayrışık benlik; özerkliğin güçlü ilişkiselliğin zayıf olduğu ailelerde özerk-ayrışık benlik; hem özerkliğin hem ilişkiselliğin güçlü olduğu ailelerde özerk-ilişkisel benlik; ihmal ve ilgisizliğin olduğu ailelerde bağımlı-ayrışık benlik yapısına sahip bireylerin geliştiğini savunur.

2.2.4 Benlik kurgusu ile ilgili araştırmalar

Alan yazında affedicilik ve benlik kurgusu arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Affetme davranışı ile özsaygı, utangaçlık, yalnızlık, çekingenlik, bağımlı şekillenen benlik kurgusu ve bağımsız şekillenen benlik kurgusu gibi çeşitli kişilik yapılanmaları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada affetme ile karşılıklı bağımlı benlik kurgusunun anlamlı ve pozitif; affetme ile bağımsız benlik kurgusunun anlamlı ve negatif ilişki içinde olduğuna ulaşılmıştır (Neto ve Mullet, 2004).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde 3 aşamada yürütülen bir çalışmada, Çin kültüründe affetmenin doğası, Bağışlama Anketi'nin (Mullet, Houdbine, Laumonnier ve Girard, 1998) geçerliliği ve affetme ile diğeri odaklı kişilik ve bireysel kişilik ölçekleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlara göre affetmeye isteklilik, Batılı araştırmalarda bildirilen bireysel kişilik değişkenleri veya dindarlıktan ziyade, büyük ölçüde sosyal dayanışma ihtiyaçlarından etkilenmektedir. Ayrıca affetme, kavramsal olarak batılı açıklamalarla örtüşse de bazı farklılaşmalar gözlemlenmiştir ve bu farklılıklar Çin'in kültürel değerlerine ve düşünme sistemine dayandırılarak günlük yaşantılarında affetmeye eğilimli olmalarını grup içindeki stabiliteyi ve ilişkilerdeki uyumu sürdürebilmek olarak açıklanmıştır. Bununla birlikte Çin kültüründe dini yönelimden ziyade Konfüçyanizm, Taoizm, Budizm gibi etik yönelimler ile içsel değerlerin önemi vurgulanmış ve din faktörünün bu toplumda affetme davranışıyla ilişkilenmediği bulunmuştur (Fu, Watkins ve Hui, 2004). Araştırmalar zaten 'kişilerarası affetmenin kişinin kültürüne göre değişeceğini' göstermiştir (Temoshok ve Chandra, 2000, s. 41).

Kolektivist benlik kurgusu ve affedicilik arasındaki ilişkinin farklı şekillerde incelendiği bir çalışmada kolektif benlik kurgusunun kişilik özelliği olan uzlaşma ile pozitif bir ilişkilenmede olduğu, daha yüksek düzeyde toplulukçu benlik kurgusuna sahip katılımcıların affetmeyi kişisel bir süreçten ziyade kişiler arası bir süreç olarak değerlendirdiği, kişilik özelliği olan affetme ve kişilik özelliği olan uzlaşma arasındaki ilişkide kolektivist benlik algısının düzenleyici role sahip olduğu, yüksek düzeyde kolektif benlik kurgusuna sahip bireylerin kararsal affediciliklerinin daha yüksek düzeyde olduğu ve kolektivist benlik kurgusu yüksek olan kişilerin affetme yatkınlıklarının daha fazla olmasıyla ilişkili olarak belirli bir suça kararsal bağışlamayla karşılık verdikleri bulunmuştur (Hook vd., 2012).

Çin ve ABD toplumları ile yapılan çalışmada ise, bağışlamanın benlik kurgusu, kaygılarla yüzleşme ve özür dilemenin uzlaşma ve intikam üzerindeki etkilerine her iki kültürde de aracılık ettiği, suçlunun özür dileme davranışının affetmeyle iki örneklemde de pozitif ilişki içinde olduğu, ihlal mağdurunun kendine yönelik kaygı (self-face concerns) vasıtasıyla bağımsız benlik kurgusunun, affetmeyle negatif ilişkiye sahipken diğeri odaklı kaygı (other-face concerns) vasıtasıyla karşılıklı bağımlı benlik kurgusunun, her iki kültürde de affetmeyle pozitif ilişki içinde olduğu ve her iki örneklemde affetmenin uzlaşma ile pozitif; intikam ile negatif bir ilişkilenmede olduğu bulunmuştur (Zhang, Oetzel, Ting-Toomey ve Zhang, 2015).

Farklı bir çalışmada ise benlik kurgusunun iki formu, kararsal affetme ve duygusal iyi oluş arasındaki ilişkide bir kişisel özellik olan affediciliğin ve affetmenin kişilerarası motivasyonlarının aracılık etkisi araştırılmıştır. Bulgulara göre ilişkisel benlik kurgusu ve kararsal affetme arasındaki ilişkide affetme motivasyonunun ve affetme özelliğinin aracılık etkisi vardır. Bununla birlikte affetme özelliği, benlik kurgusunun her iki türü ve duygusal iyi oluş ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Hook ve diğerlerinin (2012) bulgularına benzer şekilde kolektif benlik kurgusu ve kararsal affetme arasındaki ilişkiye affetme özelliğinin aracılık etkisi bulunmuştur (Major, Wade ve Brenner, 2018).

2.3 Kontrol Odağı

Bireyler eylemlerinin sonunda karşılaştıkları olumlu ya da olumsuz sonuçları tekrarlı bir şekilde deneyimlemeleri durumunda içsel veya dışsal olarak genellenmiş pekiştireç

beklentisi oluşturmaya başlar (Dağ, 2002). Pekiştirmenin içten veya dıştan kontrolü kontrol odağı veya denetim odağı olarak adlandırılmaktadır (Öngen, 2003). Psikoloji ve sosyal bilimlerde sıklıkla üzerinde durulan kavramlardan biri kontrol odağıdır ve içsel kontrol odağı ve dışsal kontrol odağı olmak üzere iki boyutu vardır. Bireyin kendi davranışının sonucunu kişisel özelliklerine, benliğine, kendilik değerlerine atfetmesi iç kontrol odağı olarak ifade edilmekte, bireyin kendi davranışının sonucunu kendi dışındaki güçlere, olaylara, kişilere, şans veya kadere atfetmesi dış kontrol odağı olarak ifade edilmektedir (Rotter, 1990). Ayrıca dışsal kontrol odağı düzeyindeki artış, kişisel sorumluluk algısının azalmasında önemli bir unsurdur (Topcu, Köroğlu, İnceler ve Gençöz, 2019).

2.3.1 Kontrol odağı ile ilgili araştırmalar

Alan yazında klinik, sosyal ve gelişim psikolojisi perspektifinden yapılmış affedicilik ve kontrol odağı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların sınırlılığı dikkat çekmektedir. Kontrol odağının çoğunlukla, bilişsel çarpıtmalar (Maheshwari ve Chadha, 2021), sosyal psikoloji (Huang ve Zhang, 2023) ve örgütsel psikoloji (Spector, 1982; Ng, Sorensen ve Eby, 2006; Cobb-Clark, 2015) gibi alanların araştırma konusu olduğu fark edilmiştir. Hall ve Fincham (2008) tarafından yapılan kendini affetme kavramının sosyal-bilişsel, duygusal, davranışsal ve suçla ilgili çeşitli değişkenler açısından incelendiği boylamsal çalışmada hataya ilişkin içsel ve sabit atıfların kendini affetme düzeyi ile olumsuz ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kendini affetmeyi sosyal-bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörler açısından Türk kültüründe inceleyen bir çalışmada ise yüksek dışsal kontrol odağının düşük düzeyde utanç ve suçluluğa neden olduğu, bu durumun da yüksek affetme düzeyine sebep olduğu bulunmuştur (Bugay, 2010).

Yapılmış çalışmalardan birinde üniversite öğrencilerinde affediciliğin üç boyutu ile obsesif kompulsif bozukluk semptomları arasındaki ilişkide kontrol odağının aracılık etkisini incelenmiştir. Sonuçlara göre Tanrı tarafından affedilme haricindeki kendini affetme ve başkalarını affetme faktörlerinin tüm obsesif kompulsif semptomlarıyla ilişkili olduğu ancak bu anlamlı ilişkilerde kontrol odağının aracılık etkisi sergilemediği bulunmuştur (Conway-Williams, 2011).

Çaresizliğin üstesinden gelme sürecinde önemli faktörlerden biri olan bağışlamaya dair eğilim kökenli değişkenlerin incelendiği çalışmada baş etme becerileri, içsel kontrol odağı, optimizm ve zihin sağlığının devamlılığı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonucunda affetmeye yatkınlık düzeyinin artması, zor bir durum üzerindeki kontrolü yeniden sağlama, olumsuz durumların üstesinden gelme ve kontrol edilemez görünen durumlara karşı kızgınlık hissetme düzeylerini negatif biçimde etkiledi (Nosenko ve Sokur, 2016).

Affetmeyi kontrol odağı ve mükemmeliyetçilik üzerinden açıklamayı hedefleyen farklı bir çalışmada ise dışsal kontrol odağının affediciliği negatif yönde açıkladığı, dışsal kontrol odağının uyumlu mükemmeliyetçiliği anlamlı düzeyde negatif yönde açıkladığı, dışsal kontrol odağının uyumsuz mükemmeliyetçiliği anlamlı düzeyde pozitif yönde açıkladığı ve uyumsuz mükemmeliyetçiliğin affediciliği negatif yönde açıkladığı bulgulanmıştır (Camadan ve Sarı, 2021).

2.4 Karşı-Olgusal Düşünce

Karşı-olgusal düşünme, gerçeklikte karşılaşılan durumlar hakkında ‘keşke’ ifadesinin yer aldığı geçmişe yönelik düşünceler veya ‘farz edelim’ ifadesinin yer aldığı geleceğe yönelik düşünceler içeren alternatif senaryoların kurgulandığı bir düşünme biçimidir (Byrne, 2016). Karşı-olgusal düşünceler, insanın doğal ve sağlıklı bilişsel ve sosyal işleyişinin bir parçası olarak görülmektedir (Summerville ve Roese, 2008), biyolojik bir eğilim olmakla birlikte özsaygı, motivasyon, optimizm baş etme becerileri ve ruminasyon gibi bazı karakter özellikleriyle de ilişkilendirilmektedir (Kasimatis ve Wells, 1995). Ayrıca gerçekliğin varsayımsal bir evren olarak değerlendirilmesini sağlamakla birlikte yaşamın pek çok kısmında üretilmektedir

Roese (1997) karşı-olgusal düşünme kavramını detaylı biçimde incelediği çalışmasında alternatif senaryoların bir öncül ve bir sonuç cümlesinden oluşan koşullu önermeler vasıtasıyla ortaya çıktığını aktarır. Bunu çalışmasında verdiği Madam Bovary (Flaubert, 1856, sür. 2023) örneği ile ‘Eğer Madam Bovary daha iyi birisiyle evlenseydi, daha mutlu olurdu’ koşullu önermesi ve ‘Keşke donuk eşi yerine başka birisiyle evlenseydi’ alternatif senaryosu üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Bu varsayımsal düşüncelerin bireylerin gelecekteki olaylara bakış açısı ve gelecek seçimleri bakımından pozitif etkileri

olabileceğini ve performanslarının iyileşeceğini savunur. Bir akıl yürütme sürecinin sonucu olarak değerlendirilen karşı-olgusal düşünceler, bireyin içinde bulunduğu olayları neden sonuç ilişkisi kurarak değerlendirmesine, gelecekte karşılaşılabilecek olaylara karşı bütünü algılama şekline, mantık yürütme biçimine ve deneyimleri sonucu tasarladığı alternatifleri gerçekleştirme haline etki etmektedir (Turan, 2021).

Olumsuz Olaylara Yönelik Karşıolgusal Düşünme Envanteri'nin geliştirilme çalışmasında (Rye, Cahoon, Ali ve Daftary, 2008) alternatif gerçeklik üretme eylemi, kendine gönderme yapan (self-referent) karşı-olgusallar, diğerlerine gönderme yapan (other-referent) karşı-olgusallar ve kimseye gönderme yapılmayan (non-referent) karşı-olgusallar biçiminde senaryolardaki sorumluluğu alan veya almayan kişi açısından sınıflandırılmaktadır. Bunun yanında karşı-olgusal düşünme sürecinde üretilen alternatiflerde var olan sonuçtan daha iyi bir sonuca ulaşmak söz konusu ise yukarı yönlü karşı-olgusal düşünme; var olan sonuçtan daha kötü bir sonuca ulaşmak söz konusu ise aşağı yönlü karşı-olgusal düşünme olarak adlandırılmaktadır.

2.4.1 Karşı-Olgusal düşünce ile ilgili araştırmalar

Karşı-olgusal düşünce ve affetme arasındaki ilişkinin detaylandırıldığı çalışmalara bakıldığında kendini affetmeye yönelik öz düzenleyici öncülleri anlamak için yürütülen bir çalışmada güçlü değişim ve hareket yönelimi olan kişilerin geleceğe etkili biçimde odaklanma eğilimiyle ilişkili olarak kendini affetmeye daha yatkın oldukları, güçlü değerlendirme ve karşılaştırma yönelimi olan kişilerin ise geçmişe odaklanma ve şimdiyi durağan kılma eğilimiyle ilişkili olarak kendini affetmekten kaçındıkları bulunmuştur (Pierro vd., 2018).

Zihinsel zaman yolculuğunun bir formu olarak değerlendirilen karşı-olgusal düşünmenin yakın ilişkilerdeki çatışmalar üzerinde duygusal, motivasyonel ve davranışsal çıktılarını inceleyen bir çalışma yürütülmüştür (Wang, 2019). 4 aşama olarak tasarlanan çalışmada kişinin ilişkide yaşanan çatışmalarda, kendi rolü hakkındaki karşı-olgusal düşüncelerin, tarafsız bir olay hakkında gerçekçi düşünmeye kıyasla hem daha fazla suçluluk duygusuna hem de daha fazla özür dileme girişimine yol açtığına dair bulgular sunulmuştur.

Affetmenin olumlu ve olumsuz duygularla bağıntısı bilinmekle birlikte affetmeyle ilişkili olan bazı kavramlar ile karşı-olgusal düşünme arasındaki ilişkinin incelendiği çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Karşı-olgusal düşünce ile öz şefkat arasındaki ilişkinin çeşitli faktörler açısından incelendiği çalışmada öz şefkat ve karşı-olgusal düşünmenin bağışlama, sorumluluk, kendini ve diğerini suçlama yargılarını etkilediği, öz şefkat ile karşı-olgusal düşünce üretimi ve işlevsel karşı-olgusal bileşenler arasında negatif ilişki olduğu, öz şefkatin kendine yönelik suçlama yargıları ve sorumluluk ile negatif; kendine yönelik bağışlama yargıları ile pozitif ilişki içinde olduğu, karşı-olgusal düşünmenin ise kendine odaklı suçlama ve diğerleri odaklı affetme ile pozitif; kendine odaklı affetme ile negatif ilişkilenme içinde olduğu bulunmuştur (Dickey, 2020).

Başka bir çalışmada, öz şefkat ile depresyon ilişkisinde karşı-olgusal düşüncenin aracılık etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda öz şefkat ile kendine referans veren ve kimseye referans vermeyen yukarı yönlü karşı-olgusal düşünce arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu, kimseye referans vermeyen aşağı yönlü karşı-olgusal düşünce ile ise pozitif yönlü bir ilişki olduğu, depresif semptomların kendine referans veren yukarı yönlü karşı-olgusal düşünce ile arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu, öz şefkat ve depresyon arasındaki negatif yönlü ilişkide kendine referans veren yukarı yönlü karşı-olgusal düşüncenin aracılık etkisine sahip olduğu bulunmuştur (Angus ve Phillips, 2021).

2.5 Mevcut Çalışma

Son yıllarda psikoloji alan yazınında üstünde durulan konulardan biri olan affetme, bu çalışmada bilişsel ve kültürel bireysel farklılıklar temelinde ele alınmıştır. Bireyin yaşadığı kültürden bağımsız olmayışı, kişinin dünya görüşünü, benliğini algılayışını ve varlığını ortaya koyuşunu etkilemektedir (Hook vd., 2012; Major vd., 2018; Neto ve Mullet, 2004; Zhang vd., 2015). Affetme kavramına sosyal-kültürel bir çerçeveden bakış sunan benlik kurgusu ile ilgili yapılmış çalışmalar mevcut çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Çalışmanın bir diğer bağımsız değişkeni kontrol odağı, bireyin kendini durumlar karşısında sorumlu özne olarak kabul etmesi veya yaşanan olayların kontrolünün dış güçlerin elinde olması biçiminde ifade edilmektedir. Kişinin affetme davranışını sergilerken hangi kontrol mekanizmasıyla hareket ettiğine yönelik yapılan bazı çalışmalar

doğrultusunda mevcut çalışma şekillendirilmiştir (Hall ve Fincham, 2008; Bugay, 2010; Conway-Williams, 2011; Camadan ve Sarı, 2021).

Çalışmada affedicilik ile korelasyonu değerlendirilecek olan bir başka kavram karşı-olgusal düşüncedir. Karşı-olgusal düşünmenin olumlu ve olumsuz duygu durumlarla ilişkisi bilinmekle birlikte bireyin pişmanlık duyduğu geçmiş olaylar veya beklentilerinin farklılaştığı gelecek olaylara yönelik alternatif hayali kurguların affetme süreci üzerindeki etkileri incelenmiştir (Pierro vd., 2018; Dickey, 2020; Angus ve Phillips, 2021). Mevcut çalışmada bu ilişkiler detaylandırılmıştır.

Elde edilen bu bulgular büyük ölçüde korelasyona dayanmaktadır. Mevcut çalışmanın ana hedefi ise bu değişkenleri bir arada ele alarak bireylerin affediciliğini yordamada ne derece özgün katkı sağladıklarını tespit etmektir. Mevcut çalışmanın ikinci özgün yönü ise affediciliğin alan yazında yaygın şekilde ölçüldüğü biçime kıyasla esneklik üzerinden tanımlanıp bir süreç olarak ele alınmasıdır. Alan yazındaki çalışmalar değerlendirildiğinde affetme ile ilişkisi ispatlanmış kavramların ele alındığı sınırlı sayıdaki çalışmaya mevcut çalışmanın vasıtasıyla güncel bir çalışma daha eklenmiş ve Türk kültüründe sınanmıştır. Ayrıca bu değişkenlerin affedicilik üzerinde hiyerarşik düzeyde açıklayıcı etkileri incelenmiştir. Mevcut çalışmada affediciliğin benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşünce ile ilişkisi araştırılmıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın araştırma modeli, evren ve örneklemi, veriler ve toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması başlıkları yer almaktadır.

3.1 Araştırma Modeli

Hipotez testinin yapılacağı bu tez çalışmasında ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Benlik kurgusu, karşı-olgusal düşünme ve kontrol odağı yordayıcı değişkenler olup affetme esnekliği yordanan değişkendir.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemi uygun örnekleme (convenience sampling) vasıtasıyla belirlenmiştir. Araştırmanın amaçlarına bağlı olarak yaş sınırı ve psikiyatrik tanı, hariç tutma kriterleri olarak belirlenmiştir. Beliren yetişkinler ile yürütülen mevcut araştırmada 18-30 yaş aralığındaki kişilerin verileri analizde değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırmanın amacı sağlıklı bireylerin affetme esnekliklerini ve bunu etkileyen faktörleri incelemek olduğu için psikiyatrik tanı almış olan katılımcıların verisi analizlere dahil edilmemiştir.

Veri toplama sürecinde 268 katılımcıya ulaşılmıştır. Ergenlik sonrası ve beliren yetişkinlik dönemini temsilen 18-30 yaş arasında 201 gönüllü birey araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır (Ort. = 23,31 yıl). Normal dağılımı etkilediğinden uç veriler (n = 12) veri setinden çıkarılmıştır. Çalışmanın hariç tutma kriteri olan yaş faktöründen kaynaklı 10 katılımcının verisi; psikiyatrik tanı faktöründen kaynaklı ise 45 katılımcının verisi analiz sürecine dahil edilmemiştir. Katılımcılar psikiyatrik tanılarını dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (n = 7), travma sonrası stres bozukluğu (n = 2), obsesif kompulsif bozukluk (n = 9), depresyon (n = 5), anksiyete bozukluğu (n = 14), uyum bozukluğu (n = 2), panik bozukluk (n = 3), bipolar bozukluk (n = 1), borderline kişilik bozukluğu (n = 1) ve psikoz (n = 1) biçiminde ifade etmiştir.

3.3 Veriler ve Toplanması

3.3.1 Veri toplama araçları

Veri toplama sürecinde Bilgilendirilmiş Onam Formu (Ek-1), Demografik Bilgi Formu (Ek-2), Affetme Esnekliği Ölçeği (Ek-3), Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği (Ek-4), Kontrol Odağı Ölçeği (Ek-5), Olumsuz Olaylar için Karşıolgusal Düşünce Ölçeği (Ek-6) kullanılmıştır.

3.3.2 Bilgilendirilmiş onam formu

Bilgilendirilmiş onam formu, araştırmanın amacı, katılımcılardan alınan bilgilerin gizli tutulacağı, araştırma yürütücüsü ve danışmanın bilgileri, çalışmanın süresi hakkında bilgi vermektedir. Formun onaylanması, katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katılım sağladıklarını ifade etmektedir.

3.3.3 Demografik bilgi formu

Araştırmacı tarafından katılımcılar hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla hazırlanan formda yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir düzeyi, psikiyatrik tanı, mensup olunan din ve dini eğilim düzeyi gibi sosyodemografik sorular bulunmaktadır.

3.3.4 Affetme Esnekliği Ölçeği

Karşılaşılan zarar verici durumun ardından bireyin bilişsel, duygusal ve davranışsal becerilerini kullanarak durumun olumsuz etkilerini minimalize etmesi olarak tanımlanan affetme esnekliği becerisini değerlendirmeyi hedefleyen Affetme Esnekliği Ölçeği bir öz bildirim ölçeği olarak Çolak ve Koç (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, tanıma, içselleştirme ve uygulama olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Tanıma alt boyutunda bireyin farkındalığının ve olayları anlamlandırmasının kendine zarar veren kişiyi affetmeye karar vermesi açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Affetme kavramını gerçek anlamda anlayan ve kabul eden birey, affederek kendisine fayda sağlamış olacaktır. Tanıma faktörü, bireyin affetme kavramını hangi derecede kavradığını ölçmeyi hedeflemektedir. İçselleştirme alt boyutu olumsuz duygular yerine empati ve merhamet gibi duyguların arttığı bir içsel dönüşüm süreci olarak değerlendirilmektedir. Burada affetmenin gerektirdiği içgörü ve sürecin içsel kabulünün ölçümü hedeflenmektedir.

Uygulama alt boyutunda birey, olanı kabul ettikten ve başa çıkma mekanizmalarını kendi kişisel tercihleriyle nasıl bütünleştirebileceğine dair bireysel yöntemleri belirledikten sonra uygulama aşamasına hazır hale gelir. Bu faktör bireyin özgür iradesi ile affetme tutum ve davranışını sergileyebilmesini değerlendirmektedir. Tanıma alt boyutunda 4 madde, içselleştirme alt boyutunda 5 madde ve uygulama alt boyutunda 6 madde olmak üzere ölçekte toplam 15 madde vardır. Bu maddelerden 4 tanesi ters madde şeklinde düzenlenmiştir ve ölçek 5'li derecelendirme sistemi (1 = kesinlikle katılmıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum) ile hazırlanmıştır. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 15; en yüksek puan ise 75'dir. Alınan puanın yüksekliği affetme esnekliğindeki yeterliliği ifade etmektedir. Ölçek geliştirme çalışmasında alt boyutların iç tutarlık katsayıları tanıma alt ölçeği için ,76; içselleştirme alt ölçeği için ,70; uygulama alt ölçeği için ,70 olarak bulunmuş olup testin genel Cronbach Alpha değeri ise ,83'dür.

Mevcut çalışmada elde edilen veriler ışığında ölçeğin toplam Cronbach Alpha değeri ,69; tanıma faktörü iç tutarlık katsayısı ,77; içselleştirme faktörü iç tutarlık katsayısı ,61; uygulama faktörü iç tutarlık katsayısı ,62 olarak bulgulanmıştır. Yapılan analizlere göre Affetme Esnekliği Ölçeği'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmektedir.

3.3.5 Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği (6BKÖ)

Harb ve Smith (2008) tarafından geliştirilen orijinal envanter bir öz bildirim ölçeği olarak hazırlanmıştır. 6 alt boyuta sahip olan ölçeğin geçerliğini test etmek için İngiltere, Lübnan, Suriye ve Ürdün'den katılımcılara ulaşılmıştır, yapılan güvenirlik çalışmaları sonucunda Cronbach Alpha katsayıları ,70 ile ,92 arasında bulunmuştur.

Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği'nin Türkçe uyarlama çalışmasında, orijinal ölçekte yer alan faktörler ve temsilleri aynı tutulmuş, yalnızca isimleri Türk toplumunda kullanılmak üzere uygun hale getirilmiştir. Uyarlanmış envanterde kişisel, ilişkisel dikey, ilişkisel yatay, toplulukçu dikey, toplulukçu yatay ve insancıl olmak üzere 6 alt boyut bulunmaktadır. Kişisel benlik, diğer bireylerden farklılaşan kendine özgü ve bağımsız benlik oluşturan bir yapıyı ve biriciklik-teklik kavramını temsil eder. İlişkisel veya kişilerarası benlik, aile ilişkileri gibi yakın iletişimleri ve küçük gruplardaki sıkı ve samimi etkileşimleri ifade eder. Toplulukçu benlik, sosyal ve politik grup üyeliği gibi geniş grupları yansıtır. İnsancıl benlik, düşüncelerin ve eylemlerin tüm insanlığı

ilgilendiren konular adına değerlendirildiği yapıdır. Orijinal ölçek ile aynı biçimde olan uyarlanmış ölçek, her faktörde 5 madde olmak üzere toplam 30 maddeden oluşan 7'li derecelendirme (1 = çok küçük ölçüde, 7 = çok büyük ölçüde) sistemine sahiptir. Ölçekten alınan toplam puan her alt boyut açısından ayrı değerlendirmektedir ve hangi benlik kurgusu yapısına eğilimin olduğunu ifade etmektedir. 6BKÖ'nün güvenirlik katsayıları ilişkisel dikey benlik kurgusu için ,73; ilişkisel yatay benlik kurgusu için ,84; toplulukçu dikey benlik kurgusu için ,94; toplulukçu yatay benlik kurgusu için ,90; insancıl benlik kurgusu için ,82; kişisel benlik kurgusu için ,84'tür (Özcan ve Öğülmüş, 2021).

Mevcut çalışmada ölçeğin uyarlanmış hali kullanılmıştır ve elde edilen veriler ışığında ölçeğin toplam Cronbach Alpha değeri ,90; iç tutarlık katsayıları ilişkisel dikey benlik faktörü için ,79; ilişkisel yatay benlik faktörü için ,86; toplulukçu dikey benlik faktörü için ,91; toplulukçu yatay benlik faktörü için ,91; insancıl benlik faktörü için ,84; kişisel benlik faktörü için ,86 olarak bulunmuştur. Yapılan analizlere göre Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmektedir.

3.3.6 Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ)

Dağ (2002) tarafından geliştirilen Kontrol Odağı Ölçeği kişisel kontrol, şansa inanma, çabalamanın anlamsızlığı, kadercilik ve adil olmayan dünya inancı olmak üzere 5 alt boyuta sahiptir. Kişisel kontrol faktörünün maddeleri bireyin genel iç kontrol inancını yansıtırken diğer dört faktörde bulunan maddeler bireyin dış kontrol inancını yansıtmaktadır. Çabalamanın anlamsızlığı faktörü sağlık, başarı ve kişilerarası ilişkiler gibi konularda bireyin çabasına rağmen istenilen sonuca ulaşılamayacağına ve dış kontrol odağına yönelik ifadeler barındırmaktadır. Adil olmayan dünya inancı faktörü, güçlü diğerleri inancı ile dış kontrol odağını yansıtmaktadır. Şansa inanma ve kadercilik faktörleri de benzer biçimde dış kontrol inancını destekleyen alt boyutlardır. Ölçekte kişisel kontrol alt boyutunda 18 madde; şansa inanma alt boyutunda 11 madde; çabalamanın anlamsızlığı alt boyutunda 10 madde; kadercilik alt boyutunda 3 madde ve adil olmayan dünya alt boyutunda 5 madde bulunmaktadır. 22 ters madde içeren ve toplam 47 maddeden oluşan ölçek 5 dereceli formatta (1 = hiç uygun değil, 5 = tamamen uygun) hazırlanmıştır. Ölçekten alınan toplam puanın artışı bireylerin dış kontrol odağı

inancını yansıtmaktadır. Ölçek geliştirme çalışmasında faktörlerin güvenirlik katsayıları sırasıyla ,87; ,79; ,76; ,74 ve ,61 olarak bulgulanmıştır, ölçeğin genel Cronbach Alpha katsayısı ise ,92 olarak bulunmuştur.

Mevcut çalışmada elde edilen veriler ışığında ölçeğin toplam Cronbach Alpha değeri ,85; iç tutarlık katsayıları kişisel kontrol alt boyutu için ,83; şansa inanma alt boyutu için ,66; çabalamanın anlamsızlığı alt boyutu için ,79; kadercilik alt boyutu için ,65; adil olmayan dünya inancı alt boyutu için ,64 olarak hesaplanmıştır. Yapılan analizlere göre Kontrol Odağı Ölçeği'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmektedir.

3.3.7 Olumsuz Olaylar için Karşıolgusal Düşünce Ölçeği (OOKDÖ)

Rye ve diğerleri (2008) tarafından geliştirilen ve bireylerin karşı-olgusal düşünce düzeylerini değerlendirmeyi hedefleyen orijinal çalışmada 4 alt boyut bulunmaktadır. İlk faktör, kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü karşı-olgusal düşünme olarak ele alınmıştır ve özne belirtmeden yaşanılanların daha kötü bir sonucu olabileceğine odaklanan düşüncedir. İkinci faktör, diğerlerine gönderme yapılan yukarı yönlü karşı-olgusal düşünmedir. Diğer bireylerin sonuç üzerinde olumsuz etkisinin bulunduğunu, kişilerin etkileri ortadan kalktığında daha iyi bir sonuca ulaşılabileceğine odaklanan düşünme biçimidir. Bir diğer alt boyut kendine gönderme yapılan yukarı yönlü karşı-olgusal düşünmedir. Birey kendi eylemlerinin sonuç üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu ve eylemleri olmasaydı daha iyi bir sonuca ulaşacağını düşünür. Ölçeğin son alt boyutu ise kimseye gönderme yapılmayan yukarı yönlü karşı-olgusal düşünmedir. Bu düşünme biçiminde birey, özne belirtmeden yaşananların daha iyi bir sonucu olabileceğine odaklanır. Her bir faktörde 4 madde olmak üzere toplam 16 maddeden oluşan ölçek, 5'li derecelendirme yapısına (1 = asla, 5 = çok sık) sahiptir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksekliği, bireylerin karşı-olgusal düşünme düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmektedir. Orijinal ölçeğin geliştirme çalışmasında alt boyutlarına göre sırasıyla iç tutarlık katsayıları ise ,86; ,82; ,76 ve ,72 olarak bulgulanmıştır.

Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmasında ise orijinal ölçek ile aynı boyutlar kullanılmıştır. Madde sayısı ve derecelendirme sisteminde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmalarında iç tutarlık katsayısı her alt boyut için sırası ile

,68; ,70; ,65 ve ,68 olarak bulunmuştur, genel Cronbach Alpha katsayısı ise ,87'dir (Turan, 2021).

Mevcut çalışmada elde edilen veriler ışığında ölçeğin toplam Cronbach Alpha değeri ,83; iç tutarlık katsayıları kendine gönderme yapılmayan aşağı yönlü faktörü için ,55; diğerlerine gönderme yapılan yukarı yönlü faktörü için ,62; kendine gönderme yapılan yukarı yönlü faktörü için ,69; kimseye gönderme yapılmayan yukarı yönlü faktörü için ,73 olarak bulgulanmıştır. Yapılan analizlere göre Olumsuz Olaylar için Karşıolgusal Düşünce Ölçeği'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmektedir.

3.4 Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

3.4.1 İşlem

Araştırmaya katılım sağlayan bireyler ile araştırmacının imkanları dahilinde sosyal paylaşım siteleri ve ortak çalışma ortamları üzerinden iletişim kurulmuştur. Ayrıca Maltepe Üniversitesi Rektörlüğünden alınan izin doğrultusunda mevcut çalışmanın yürütücüsü, çeşitli fakülte idarecileri ve onay alınan öğretim elemanları ile iletişim kurarak derslere girmiş ve duyuru yoluyla öğrencileri çalışmaya davet etmiştir.

Gönüllülük gösteren katılımcılara Google Forms aracılığı ile çevrimiçi ortamda hazırlanan bilgilendirilmiş onam formu, demografik bilgi formu ve sırasıyla Affetme Esnekliği Ölçeği, Olumsuz Olaylar için Karşıolgusal Düşünce Ölçeği, Kontrol Odağı Ölçeği ve Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği sunulmuştur. Her bir ölçek katılımcılara sunulmadan önce ölçeklerin orijinal yönergeleri birebir paylaşılmıştır. Mevcut çalışmaya özgü olarak, Olumsuz Olaylar İçin Karşıolgusal Düşünce Ölçeği'nin hazırlanan formunda, ölçek maddelerine geçmeden önce, katılımcılara yakın zamanda kişiyi olumsuz etkileyen bir anının düşünülmesi ve bu kapsamda soruların cevaplanması yönergesi verilmiştir. Çalışmada ölçek maddelerine geçmeden önce bu kırıcı anının paylaşılması istenmiştir. Bu şekilde verilebilecek rastgele ve otomatik yanıtların kontrol altında tutulması hedeflenmiştir. Çalışmada veri toplama araçları öz bildirime dayalı bir dizi ölçekler üzerinden sağlandığından Affetme Esnekliği ve Olumsuz Olaylar için Karşıolgusal Düşünce ölçeklerinden sonra dikkati kontrol etmek ve derecelendirme yanlılığını önlemek amacıyla araştırmanın yürütücüsü tarafından hazırlanan 5 soruluk görsel içerikli doldurma görev katılımcılara gösterilmiştir (Ek-7). Verilen ara görev ile

katılımcıların öz bildirimlerinde sergileyebilecekleri hata payının en aza indirgenmesi amaçlanmıştır.

Görevden sonra katılımcılara Kontrol Odağı Ölçeği ve Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği maddeleri sunularak veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Çalışma yaklaşık 25 dakika sürmüştür.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1 Bulgular

Bu bölümde, affetme esnekliğinin betimsel analizleri ve affetme esnekliğini etkileyen bireysel faktörlerin hiyerarşik düzeyi incelemesi yapılacaktır.

4.1.1 Verilerin analizi

Bu tez çalışmasında toplanan verilerin analizi için IBM SPSS 25 istatistik programı kullanılmıştır. İlk olarak veri seti analizler için kullanıma hazır hale getirilmiş ve analize dahil edilmeyecek katılımcılar veri setinden çıkarılmıştır. 10 katılımcı çalışmanın hariç tutma kriteri olan yaş sınırına uymadığından; 45 katılımcı ise psikiyatrik tanıya sahip olduğundan analize dahil edilmemiştir. Buna ek olarak normal dağılım kontrol edildiğinde uç veri olarak görülen 12 veri daha veri setinden atılmıştır. Öncelikle katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin betimsel analizleri yapılmış ardından affetme esnekliğini yordayan değişkenlerin anlamlı ilişkiye sahip olup olmadıkları son olarak bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni hangi düzeyde açıkladıklarına bakmak için regresyon analizi yapılmıştır.

4.1.2 Değişkenlere ilişkin betimsel analizler

4.1.2.1 Sosyo-demografik özelliklerin betimsel değerlendirmesi

18-30 yaş aralığındaki 201 gönüllü birey araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır (Ort. = 23,31 yıl). Katılımcıların %77,6'sı kadın (n = 156), %21,4'ü erkek (n = 43), %1'i ise diğer (n = 2) olarak cinsiyetlerini belirtmiştir. Elde edilen demografik bilgilere göre çalışmaya katılan bireylerin %5'i lise mezunu (n = 10), %11,9'u ön lisans mezunu (n = 24), %74,6'sı lisans mezunu (n = 150), %7'si yüksek lisans mezunu (n = 14), %1,5'i ise doktora mezunudur (n = 3). Katılımcılar sosyo-ekonomik düzeylerini %0,5 oranda çok düşük, %3,5 oranda düşük, %52,2 oranda orta, %38,8 oranda iyi, %5 oranda çok iyi olarak belirtmişlerdir. Çalışmada edinilen bilgilere göre örneklemin %51,7si dini eğilimini inançlı (n = 104), %28,9'u kısmen inançlı (n = 58), %17,4'ü ise inançlı değil (n

= 35) olarak ifade etmiştir. Ayrıca bu kısımda %2 (n = 4) kayıp veri mevcuttur. Detaylar tablolarda verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Demografik Bilgilere İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

		n *(N = 201)*	%
Cinsiyet			
	Kadın	156	77,6
	Erkek	43	21,4
	Diğer	2	1,0
Eğitim Düzeyi			
	Lise	10	5,0
	Ön Lisans	24	11,9
	Lisans	150	74,6
	Yüksek Lisans	14	7,0
	Doktora	3	1,5
Gelir Düzeyi			
	Çok Düşük	1	,5
	Düşük	7	3,5
	Orta	105	52,2
	İyi	78	38,8
	Çok İyi	10	5,0
		n *(N = 197)*	%
Dini Eğilim			
	İnançlıyım	104	51,7
	Kısmen İnançlıyım	58	28,9
	İnançlı Değilim	35	17,4

Veri sayısı 100'ün üzerinde olduğundan normal dağılımı kontrol etmek için basıklık çarpıklık değerlerine bakılmıştır. Basıklık çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması normal dağılımı ifade ettiği göz önüne alındığında bu çalışmadaki bütün değerlerin olması gereken aralıkta olduğu görülmektedir (Tabachnick, Fidell, ve Ullman, 2013). Detaylar tabloda verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

Değişkenler	Basıklık	Çarpıklık
Affetme Esnekliği	-.248	-.332
Tanıma	-1,044	.846
İçselleştirme	-.158	-.125
Uygulama	-.369	1,181
Benlik Kurgusu	-.013	.388
İlişkisel Dikey	-.557	-.196
İlişkisel Yatay	-.514	-.069
Toplulukçu Yatay	.256	-.692
Toplulukçu Dikey	-.343	-.190
İnsancıl	-.024	-.616
Kişisel	-.504	-.117
Kontrol Odağı	-.243	.828
Kişisel Kontrol	-.026	.252
Şansa İnanma	-.052	-.126
Adil Olmayan Dünya İnancı	.180	-.070
Çabalamanın Anlamsızlığı	.234	.263
Kadercilik	-.043	-.694
Karşı-Olgusal Düşünce	-.162	.073
Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü	-.102	-.291
Diğerlerine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	-.310	.026
Kendine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	-.127	-.434
Kimseye Gönderme Yapılmayan Yukarı Yönlü	-.465	.009

4.1.2.2 Değişkenlerin sosyo-demografik özellikler bağlamında değerlendirilmesi

Cinsiyete göre araştırmanın değişkenleri olan affetme esnekliği, benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşüncenin toplam puan ve alt boyutları için farklılaşma olup olmadığı bağımsız gruplar t testi ile kontrol edilmiştir. Kontrol odağının adil olmayan dünya inancı alt boyutu için kadınların (M = 12,34) erkeklerden (M = 13,97) anlamlı düzeyde düşük puan aldığı saptanmıştır [t (197) = -2,625; $p < .01$]. Kontrol odağının bir diğer alt boyutu olan çabalamanın anlamsızlığında kadınların (M = 24,84) erkeklerden (M = 27,44) anlamlı düzeyde düşük puan aldığı saptanmıştır [t (197) = -2,213; $p < .05$]. Paylaşılan değerler dışında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Detaylar tabloda verilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3.Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Değişkenlere İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

	Kadın		Erkek		*t*	*p*	Cohen's *d*
	M	*SD*	*M*	*SD*			
Affetme Esnekliği	57,53	6,6	56,81	6,75	.628	.53	.107
Tanıma	16,8	2,95	16,39	3,67	.767	.44	.122
İçselleştirme	18,87	3,22	18,39	2,81	.88	.38	,158
Uygulama	21,85	3,51	22,02	4,04	-.272	.78	-.044
Benlik Kurgusu	138,48	25,11	135,62	22,55	.673	.5	.119
İlişkisel Dikey	27,28	5,13	26,67	4,61	.702	.48	.124
İlişkisel Yatay	26,12	5,75	25,51	5,43	.63	.53	.109
Toplulukçu Yatay	16,96	7,62	17,11	6,89	-.120	.9	-.020
Toplulukçu Dikey	23,14	7,08	22,1	6,11	.805	.42	.157
İnsancıl	21,74	6,34	21	6,99	.666	.5	.110
Kişisel	23,22	6,7	23,13	6,87	.073	.94	.013
Kontrol Odağı	124,96	19,27	128,34	16,75	-1,046	.29	-.187
Kişisel Kontrol	44,61	9,14	44,18	10,38	.264	.79	.043
Şansa İnanma	32,78	5,82	32,65	5,73	.137	.89	.022
Adil Olmayan Dünya İnancı	12,34	3,55	13,97	3,8	-2,625	.009	-.443
Çabalamanın Anlamsızlığı	24,84	6,96	27,44	6,2	-2,213	.028	-.394
Kadercilik	10,37	2,68	10,09	2,96	.589	.55	.099
Karşı-Olgusal Düşünce	55,02	9,42	55	11,22	.015	.98	.001
Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü	13,39	2,96	13,6	2,92	-.407	.68	-.071
Diğerlerine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	14,7	2,92	14,55	3,1	.288	.77	.049
Kendine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	12,81	3,28	12,69	4,11	.194	.84	.032
Kimseye Gönderme Yapılmayan Yukarı Yönlü	14,1	3,45	14,13	4,03	-.05	.96	-.007

Not. Kadın (*N* = 156), Erkek (*N* = 43)

Dini eğilime göre araştırmanın değişkenleri olan affetme esnekliği, benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşüncenin toplam puan ve alt boyutları için farklılaşma olup olmadığı ANOVA ile kontrol edilmiştir. Bulgulara göre benlik kurgusunun kişisel alt boyutu dini eğilime göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır [F (2,194) = 3,893; $p < .05$]. Post Hoc Scheffe testi sonuçlarında inançlı katılımcıların benlik kurgusu insancıl puanı (M = 22,40) inançlı olmayanlardan (M = 19,28) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Ayrıca benlik kurgusunun insancıl alt boyutu dini eğilime göre sınır düzeyde anlamlı bir farklılık göstermektedir [F (2,194) = 3,090; p = .048). Post Hoc Scheffe testi sonuçlarında inançlı katılımcıların benlik kurgusu insancıl puanı (M = 22,40) inançlı olmayanlardan (M = 19,28) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bulgulara göre kontrol odağı dini eğilime göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır [F (2,194) = 4,070; p < .05]. Post Hoc Scheffe testi sonuçlarında, inançlı olan katılımcıların kontrol odağı puanları (M = 128,47) inançlı olmayanlardan (M = 118,31) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kontrol odağının kadercilik alt boyutu dini eğilime göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır [F (2,194) = 52,926; p < .001]. Post Hoc Scheffe testi sonuçlarında inançlı katılımcıların kontrol odağı kadercilik puanı (M = 11,68) kısmen inançlı olanlardan (M = 9,63) ve inançlı olmayanlardan (M = 7,4) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur ek olarak kısmen inançlı olanların puanı da inançlı olmayanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Karşı-olgusal düşünmenin kendine gönderme yapılan yukarı yönlü alt boyutu dini eğilime göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır [F (2,194) = 4,526; p < .05]. Post Hoc Scheffe testi sonuçlarına göre inançlı katılımcıların kendine gönderme yapılan yukarı yönlü puanı (M = 13,47) kısmen inançlı olanlardan (M = 11,94) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca ANOVA tablosunda karşı-olgusal düşünce toplam puanı, karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü alt boyutu ve benlik kurgusunun kişisel alt boyutunun anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmesine rağmen Post Hoc Scheffe testinde dini inanç düzeylerine göre anlamlı bir farklılığa sahip oldukları görülmemiştir. Paylaşılan değerler dışında dini eğilime göre anlamlı bir fark saptanmamıştır. Detaylar tabloda verilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların Dini Eğilimlerine Göre Değişkenlere İlişkin ANOVA Sonuçları

	İnançlıyım		Kısmen İnançlıyım		İnançlı Değilim		$F(2,194)$	η^2
	M	*SD*	*M*	*SD*	*M*	*SD*		
Affetme Esnekliği	56,99	6,61	56,75	6,35	58,6	6,66	.984	.01
Tanıma	16,95	3,13	16,34	3,05	16,74	3,31	.694	.007
İçselleştirme	18,32	3,28	18,98	2,98	19,28	2,99	1,569	.016
Uygulama	21,71	3,75	21,43	3,28	22,57	3,38	1,162	.012
Benlik Kurgusu	141,54	26,53	135,29	22,08	131,14	21,66	2,816	.028
İlişkisel Dikey	27,92	5,31	26,43	4,84	25,85	4,19	3,011	.03
İlişkisel Yatay	26,13	5,88	25,48	5,1	26,4	6,08	0,353	.004
Toplulukçu Yatay	17,46	8,08	17,27	6,77	15,22	6,51	1,226	.012
Toplulukçu Dikey	23,17	7,11	22,75	6,55	22,77	7,26	0,084	.001
İnsancıl	22,4	6,23	21,41	6,24	19,28	7,3	3,090*	.031
Kişisel	24,45	6,83	21,93	5,58	21,6	7,73	3,893*	.039
Kontrol Odağı	128,47	18,66	124,81	18,34	118,31	17,58	4,070*	.04
Kişisel Kontrol	44,94	9,68	44,72	8,79	43,34	10,26	.376	.004
Şansa İnanma	33,22	6,28	32,68	5,27	31,65	5,43	.944	.01
Adil Olmayan Dünya İnancı	12,56	3,7	12,56	3,6	13,14	3,54	.357	.004
Çabalamanın Anlamsızlığı	26,05	7,07	25,18	7,02	22,77	5,75	3,015	.03
Kadercilik	11,68	2,37	9,63	2,11	7,4	1,83	52,926**	.353
Karşı-Olgusal Düşünce	56,58	9,73	52,93	9,91	53,74	8,56	3,070*	.031
Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü	13,92	3,02	12,91	2,76	12,57	2,66	3,965*	.039
Diğerlerine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	15,12	2,91	14,15	2,9	14,17	2,98	2,668	.027
Kendine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	13,47	3,27	11,94	3,31	12,14	3,83	4,526*	.045
Kimseye Gönderme Yapılmayan Yukarı Yönlü	14,06	3,53	13,91	3,69	14,85	3,51	.837	.009

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

Buna ek olarak katılımcılardan edinilen diğer demografik bilgiler için de analiz yapılmıştır ancak çalışmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerinde anlamlı bir farklılık oluşmamıştır.

4.1.3 Değişkenler arası ilişkilerin incelenmesi

4.1.3.1 Benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşüncenin affetme esnekliği ile ilişkisi

Çalışmanın bağımlı değişkeni olan affetme esnekliği ile bağımsız değişkenleri olan benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşünce toplam puanlarının ilişkisine bakılmıştır (Tablo 5). Pearson korelasyon analizi sonucunda alan yazınla paralel biçimde affetme esnekliği ile kontrol odağı arasında negatif ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (r = -.258, p < .001), ayrıca affetme esnekliği ile benlik kurgusu arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır (r = .154, p < .05). Ancak beklenilenin aksine affetme esnekliği ile karşı-olgusal düşünce arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir (p > .05).

Ek olarak çalışmada ilişkisi araştırılan değişkenler olmamasına rağmen karşı-olgusal düşünce ile kontrol odağı arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (r = .349, p < .001). Karşı-olgusal düşünce ile benlik kurgusu arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu da bulgular arasındadır (r = .225, p < .01).

Tablo 5. Değişkenlerin Toplam Puan Korelasyon Katsayıları

	AE	BK	KO	KOD
Affetme Esnekliği	1			
Benlik Kurgusu	.154*****	1		
Kontrol Odağı	-.258******	.016	1	
Karşı-Olgusal Düşünce	-.004	.225******	.349******	1

Not. * p < .05, ** p < .01

4.1.3.2 Affetme esnekliği alt boyutlarının toplam puan ile ilişkisi

Değişkenlerin toplam puanları ile kendi alt boyutlarının Cronbach Alpha değerleri incelendiğinde kullanılan affetme esnekliği ölçeğinin çalışmada güvenilir bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Tablo 6). Affetme esnekliğinin alt boyutları ile toplam puan arasında .613 ile .696 aralığında değişen korelasyon katsayıları ile orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin varlığı bulgulanmıştır (p < .001).

Tablo 6. Affetme Esnekliği Alt Boyutları Korelasyon Katsayıları

	AE	T	İ	U
Affetme Esnekliği	1			
Tanıma	.613**	1		
İçselleştirme	.690**	.193**	1	
Uygulama	.696**	.090	.220**	1

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

4.1.3.3 Benlik kurgusu alt boyutlarının toplam puan ile ilişkisi

Değişkenlerin toplam puanları ile kendi alt boyutlarının Cronbach Alpha değerleri incelendiğinde kullanılan altılı benlik kurgusu ölçeğinin çalışmada güvenilir bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Tablo 7) Benlik kurgusunun alt boyutları ile toplam puan arasında .534 ile .735 aralığında değişen korelasyon katsayıları ile orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin varlığı bulgulanmıştır ($p < .001$).

Tablo 7. Benlik Kurgusu Alt Boyutları Korelasyon Katsayıları

	BK	İD	İY	TY	TD	İ	Ki
Benlik Kurgusu	1						
İlişkisel Dikey	.559**	1					
İlişkisel Yatay	.735**	.472**	1				
Toplulukçu Yatay	.627**	.131	.315**	1			
Toplulukçu Dikey	.700**	.211**	.560**	.320**	1		
İnsancıl	.679**	.321**	.337**	.335**	.370**	1	
Kişisel	.534**	.214**	.234**	.162*	.182**	.229**	1

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

4.1.3.4 Kontrol odağı alt boyutlarının toplam puan ile ilişkisi

Değişkenlerin toplam puanları ile kendi alt boyutlarının Cronbach Alpha değerleri incelendiğinde kullanılan kontrol odağı ölçeğinin çalışmada güvenilir bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Tablo 8). Kontrol odağının alt boyutları ile toplam puan arasında .404 ile .737 aralığında değişen korelasyon katsayıları ile orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin varlığı bulgulanmıştır ($p < .001$).

Tablo 8. Kontrol Odağı Alt Boyutları Korelasyon Katsayıları

	KO	KK	Şİ	AODİ	ÇA	Ka
Kontrol Odağı	1					
Kişisel Kontrol	.683**	1				
Şansa İnanma	.734**	.323**	1			
Adil Olmayan Dünya İnancı	.547**	.105	.345**	1		
Çabalamanın Anlamsızlığı	.695**	.128	.379**	.483**	1	
Kadercilik	.404**	.044	.329**	.075	.314**	1

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

4.1.3.5 Karşı-olgusal düşünce alt boyutlarının toplam puan ile ilişkisi

Değişkenlerin toplam puanları ile kendi alt boyutlarının Cronbach Alpha değerleri incelendiğinde kullanılan olumsuz olaylar için karşı-olgusal düşünce ölçeğinin çalışmada güvenilir bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Tablo 9). Karşı-olgusal düşünce alt boyutları ile toplam puan arasında .615 ile .842 aralığında değişen korelasyon katsayıları ile yüksek düzeyde anlamlı bir ilişkinin varlığı bulgulanmıştır ($p < .001$).

Tablo 9. Karşı-Olgusal Düşünce Alt Boyutları Korelasyon Katsayıları

	KOD	KGYAY	DGYYY	KGYYY	KGYYY
Karşı-Olgusal Düşünce	1				
Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü	.615**	1			
Diğerine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	.732**	.256**	1		
Kendine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	.842**	.366**	.522**	1	
Kimseye Gönderme Yapılmayan Yukarı Yönlü	.805**	.291**	.459**	.598**	1

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

4.1.3.6 Affetme esnekliği ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi

Çalışmada incelenen ilişkilerden biri olan affetme esnekliği ile benlik kurgusu arasındaki düşük düzeyli anlamlı ilişkide ($r = .154$, $p < .05$) benlik kurgusunun yalnızca insancıl alt

boyutunun (r = .232, p < .01) anlamlı bir role sahip olması dikkat çekicidir. Benlik kurgusunun, affetme esnekliğinin uygulama alt boyutunda düşük güçte ve pozitif yönde anlamlı ilişki kurduğu görülmektedir (r = .169, p < .05). Burada benlik kurgusunun toplulukçu dikey alt boyutu (r = .154, p < .05) ile insancıl alt boyutu (r = .186, p < .01) düşük düzeyde anlamlı ilişkiler sergilemektedir (Tablo 10).

Tablo 10. Affetme Esnekliği ile Benlik Kurgusu Korelasyon Katsayıları

	Affetme Esnekliği	Tanıma	İçselleştirme	Uygulama
Benlik Kurgusu	.154*	-.003	.132	.169*
İlişkisel Dikey	.089	.028	.110	.042
İlişkisel Yatay	.109	.027	.085	.101
Toplulukçu Yatay	.043	-.144*	.080	.132
Toplulukçu Dikey	.074	-.020	-.001	.154*
İnsancıl	.232**	.066	.208**	.186**
Kişisel	.055	.064	.036	.013

Not. * p < .05, ** p < .01

4.1.3.7 Affetme esnekliği ile kontrol odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi

Affetme esnekliği ile ilişkisi incelenen kontrol odağı arasındaki negatif yönlü düşük güçte anlamlı ilişkide (r = -.258, p < .001), kontrol odağının adil olmayan dünya inancı alt boyutu (r = -.259, p < .001), çabalamanın anlamsızlığı alt boyutu (r = -.221, p < .01) ve kişisel kontrol alt boyutunun (r = -.159, p < .05) anlamlı düzeyde bir rol oynadığı görülmektedir. Kontrol odağının, affetme esnekliğinin tanıma alt boyutu (r = -.264, p < .001) ve sınırda bir anlamlılık düzeyinde içselleştirme alt boyutu (r = -.139, p < .05) ile ilişkide olduğu söylenebilir. Ayrıca affetme esnekliğinin alt boyutlarından tanıma alt boyutu ile kontrol odağının adil olmayan dünya inancı alt boyutu (r = -.44, p < .001) ve çabalamanın anlamsızlığı alt boyutu (r = -.338, p < .001) arasında dikkat çekici biçimde negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 11).

Tablo 11. Affetme Esnekliği ile Kontrol Odağı Korelasyon Katsayıları

	Affetme Esnekliği	Tanıma	İçselleştirme	Uygulama
Kontrol Odağı	-.258**	-.264**	-.139*	-.122
Kişisel Kontrol	-.159*	-.026	-.181*	-.109
Şansa İnanma	-.113	-.123	-.045	-.060
Adil Olmayan Dünya İnancı	-.259**	-.440**	-.070	-.032
Çabalamanın Anlamsızlığı	-.221**	-.338**	-.046	-.073
Kadercilik	-.067	-.006	-.021	-.098

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

4.1.3.8 Affetme esnekliği ile karşı-olgusal düşünce arasındaki ilişkinin incelenmesi

Çalışmada incelenen ilişkilerden bir diğeri olan affetme esnekliği ile karşı-olgusal düşünce arasında beklenilenin aksine anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yalnızca karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü alt boyutu ile affetme esnekliğinin düşük düzeyde anlamlı bir ilişkide olduğu görülmektedir ($r = .197$, $p < .05$). Karşı-olgusal düşüncenin, affetme esnekliğinin tanıma alt boyutu ile negatif yönlü düşük güçte anlamlı ilişki kurduğu söylenebilir ($r = -.178$, $p < .05$). Affetme esnekliğinin tanıma alt boyutu ile karşı-olgusal düşüncenin kendine gönderme yapılan yukarı yönlü alt boyutu ($r = -.213$, $p < .01$) ve kimseye gönderme yapılmayan yukarı yönlü alt boyutu ($r = -.147$, $p < .05$) arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 12).

Tablo 12. Affetme Esnekliği ile Karşı-Olgusal Düşünce Korelasyon Katsayıları

	Affetme Esnekliği	Tanıma	İçselleştirme	Uygulama
Karşı-Olgusal Düşünce	-.004	-.178*	.084	.072
Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü	.197**	-.028	.201**	.208**
Diğerine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	-.035	-.132	.019	.033
Kendine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	-.080	-.213**	-.006	.042
Kimseye Gönderme Yapılmayan Yukarı Yönlü	-.067	-.147*	.055	-.043

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 13. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları

	1.	1a.	1b.	1c.	2.	2a.	2b.	2c.	2d.	2e.	2f.	3.	3a.	3b.	3c.	3d.	3e.	4.	4a.	4b.	4c.	4d.
1. Affetme Esnekliği	1																					
1a. Tanıma	.613**	1																				
1b. İçselleştirme	.690**	.193**	1																			
1c. Uygulama	.696**	.090	.220**	1																		
2. Benlik Kurgusu	.154*	-.003	.132	.169*	1																	
2a. İlişkisel Dikey	.089	.028	.110	.042	.559**	1																
2b. İlişkisel Yatay	.109	.027	.085	.101	.735**	.472**	1															
2c. Toplulukçu Yatay	.043	-.144	.080	.132	.627**	.131	.315**	1														
2d. Toplulukçu Dikey	.074	-.020	-.001	.154*	.700**	.211**	.560**	.320**	1													
2e. İnsancıl	.232**	.066	.208**	.186**	.679**	.321**	.337**	.335**	.370**	1												
2f. Kişisel	.055	.064	.036	.013	.534**	.214**	.234**	.162*	.182**	.229**	1											
3. Kontrol Odağı	-.258**	-.264**	-.139*	-.122	.016	.041	-.037	.103	.022	.016	-.094	1										
3a. Kişisel Kontrol	-.159*	-.026	-.181*	-.109	-.074	-.071	-.139	.107	-.008	-.086	-.128	.683**	1									
3b. Şansa İnanma	-.113	-.123	-.045	-.060	.110	.132	.101	.050	.167*	.058	-.067	.734**	.323**	1								
3c. Adil Olmayan Dünya İnancı	-.259**	-.440**	-.070	-.032	.013	-.027	-.077	.095	.030	.055	-.056	.547**	.105	.345**	1							
3d. Çabalamanın Anlamsızlığı	-.221**	-.338**	-.046	-.073	-.010	.039	-.010	.041	-.094	.025	-.031	.695**	.128	.379**	.483**	1						
3e. Kadercilik	-.067	-.006	-.021	-.098	.140*	.179*	.139*	-.005	.021	.146*	.100	.404**	.044	.329**	.075	.314**	1					
4. Karşı-Olgusal Düşünce	-.004	-.178*	.084	.072	.225**	.170*	.082	.231**	.150*	.172*	.048	.349**	.046	.381**	.311**	.328**	.164*	1				
4a. Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü	.197**	-.028	.201**	.208**	.224**	.122	.106	.247**	.040	.274**	.054	.210**	.039	.183**	.128	.202**	.220**	.615**	1			
4b. Diğerlerine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	-.035	-.132	.019	.033	.172*	.154*	.101	.108	.173*	.122	.009	.246*	-.023	.300**	.230**	.228**	.232**	.732**	.256**	1		
4c. Kendine Gönderme Yapılan Yukarı Yönlü	-.080	-.213**	-.006	.042	.164*	.162*	.021	.212**	.113	.074	.034	.357**	.121	.331**	.305**	.312**	.119	.842**	.366**	.522**	1	
4d. Kimseye Gönderme Yapılmayan Yukarı Yönlü	-.067	-.147*	.055	-.043	.131	.081	.031	.133	.124	.072	.046	.231**	-.005	.321**	.258**	.239**	-.040	.805**	.291**	.459**	.598**	1

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$

4.1.4 Affetme esnekliğini yordayan değişkenler: regresyon analizi

Çalışmanın bağımsız değişkenleri olan benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşüncenin affetme esnekliğini hangi düzeyde açıkladığını bulmak için hiyerarşik regresyon analizi yapılmış ve stepwise metodu kullanılmıştır. Çeşitli modeller denenmiş olmasına rağmen varyansı en yüksek olan model seçilmiş ve analize sokulmuştur. Bağımlı değişken ile korelasyon katsayıları incelendiğinde kontrol odağının çoğu alt boyutunun anlamlı düzeyde bir ilişkiye sahip olmasından kaynaklı olarak toplam puan modele dahil edilmiştir. Benzer biçimde affetme esnekliği ile daha yüksek düzeyde anlamlı ilişkiye sahip olan karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü alt boyutu ile benlik kurgusunun insancıl alt boyutu da dahil edilerek analize girecek olan model oluşturulmuştur.

İlk olarak normal dağılım özelliğinin sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmek için Fisher z testi yapılmış ve buna göre kontrol odağı için doğrusallık varsayımı karşılanmıştır (z = -0,15; p = .44), karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü alt boyutu için doğrusallık varsayımı sağlanmıştır (z = -0,01; p = .49), benlik kurgusunun insancıl alt boyutu için doğrusallık varsayımı sağlanmıştır (z = -0,04; p = .48).

Regresyon analizi sonuçlara göre, ilk basamakta kontrol odağı regresyon modeline dahil edilmiş ve anlamlı düzeyde katkı sağlayarak toplam varyansın %6,7'sini açıklamıştır [$F_{(1, 199)}$ = 14,19; p < .001]. İkinci basamakta kontrol odağı ile birlikte karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü alt boyutu modele dahil olmuştur ve R^2 anlamlı değişim göstererek %6,6'lık varyans açıklamıştır [$F_{(2, 198)}$ = 15,12; p < .001]. Bu şekilde modelin %13,2'lik varyansı açıklanmıştır. Üçüncü basamakta ise kontrol odağı ve karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü alt boyutu ile birlikte benlik kurgusunun insancıl alt boyutu modele dahil olmuştur. Modele giren son değişken ile ilave olarak %3'lük bir varyans açıklanmıştır [$F_{(3, 197)}$ = 12,72; p < .001] ve R^2 değişimi anlamlıdır. Tüm bağımsız değişkenler modele girdiğinde, kontrol odağının (β = -.10; p < .001), karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan alt boyutunun (β = .47; p < .01) ve benlik kurgusunun insancıl alt boyutunun (β = .18; p < .01) affetme esnekliği üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Bu modelde affetme esnekliğinin açıklanan toplam varyansı %16,2 olarak bulunmuştur. Hiyerarşik regresyon sonuçları Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14. Benlik Kurgusu, Kontrol Odağı ve Karşı-Olgusal Düşünce Değişkenlerinin Affetme Esnekliğini Yordamasındaki Katkılarına Dair Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler		*R*	R^2	*Uyarlanmış* R^2	R^2 *Değişimi*	*β*	*t*	*F*
1.Aşama	Kontrol Odağı					-.09	-3,76	
Model		.258	.067	.062	.067			**14,198 ****
2.Aşama	Kontrol Odağı					-.11	-4,62	
	Karşı-olgusal Düşünce-Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü					.58	3,87	
Model		.364	.132	.124	.066			**15,120 ****
3.Aşama	Kontrol Odağı					-.10	-4,57	
	Karşı-Olgusal Düşünce-Kimseye Gönderme Yapılmayan Aşağı Yönlü					.47	3,05	
	Benlik Kurgusu-İnsancıl					.18	2,64	
Model		.403	.162	.149	.03			**12,714 ****

Not. * $p<.05$, ** $p<.01$

4.2 Tartışma

Affetme kavramı, psikoloji kaynaklı yayınlarda çoğunlukla kendine, diğerine ve duruma yönlendirilen affetme odaklı ele alınmıştır. Mevcut çalışmada ise affetme esnekliği kavramı ile bütüncül bir süreç ele alınmıştır (Çolak ve Koç, 2015). Tanıma, halk dilinde kullanılan bağlamlar dışında kavramın ifade ettiklerinin farkında olma, affetme sürecinin hangi durumda, kime karşı gerçekleştirileceğini ayırt etme ve bilişsel açıdan kavramsal olarak bilme durumudur. İçselleştirme ise bireyin kavramı benlik algısına oturtabilmesini ve özümseyebilmesini dolayısıyla duygusal olarak da kabul edebilmesini ifade eder. Affetme sürecinin diğer basamağı olan uygulama alt boyutunda, bir davranış olarak açık bir şekilde görünür hale gelen affetme ile bireyin ilişkilenmelerini kaçınma veya intikam güdülerinden uzaklaşmış biçimde sürdürmesi beklenir. Bu çalışmada affetmenin ölçüm yöntemi olarak ele alınan affetme esnekliği, Türkiye'de geliştirilen bir ölçek ile değerlendirilmektedir ve kısıtlı ulusal araştırma ile sınanabilmiştir. Daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde Çolak ve Koç (2015) tarafından geliştirilen Affetme Esnetme Ölçeği, öz şefkat (Uzunbacak ve Karagöz, 2022) bilişsel esneklik ve karar verme (Kara vd., 2024) Tanrı algısı (Baynal ve Uysal, 2023) iyi oluş (Koç, Demircioğlu, Kabağaç ve Coşkun, 2018), sportmenlik (Kara, Özsarı, Kara ve Çetin, 2023), özgecilik (Ergi, Düşünceli ve Demir, 2021) bilişsel çarpıtmalar ve kişilerarası ilişkiler (Yıldız ve Ekşi, 2021) gibi değişkenlerle kullanılmıştır. Mevcut çalışmada affediciliği yordayan değişkenler olarak ele alınan benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşüncenin affedicilik ile ilişkisini Affetme Esnekliği Ölçeği kullanarak açıklamaya çalışan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır ve bu bağlamda mevcut çalışmanın alan yazına özgün bir katkı sunduğunu söylemek kaçınılmazdır.

Araştırmada affetme esnekliği ile yordayıcı değişkenlerin anlamlı bir ilişkiye sahip olup olmadığı ve bireylerin benlik kurgusu, kontrol odağı ve karşı-olgusal düşünce düzeylerinin affetme esnekliğini hangi düzeyde açıkladığı soruları cevaplanmak istenmiştir. Bununla beraber yapılan analizlerle yordanan ve yordayan değişkenler arasında anlamlı ilişkilerin olduğu ve affetme esnekliğini hiyerarşik düzeyde benlik kurgusu, karşı-olgusal düşünce ve kontrol odağının açıklayacağı hipotezleri sınanmıştır.

4.2.1 Affetme esnekliğinin bağımsız değişkenler ile ilişkisinin yorumlanması

Mevcut araştırmanın bulgularına göre benlik kurgusunun özellikle affediciliğin davranışsal boyutu ile ilişkilendiği görülmektedir. Karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna sahip bireylerin davranışlarını, seçimlerini, isteklerini toplumda edinecekleri yeri gözeterek yaptıkları söylenebilir. Affetme süreci bir bütün olarak düşünüldüğünde bireyler affetme eylemini biliş ve olgu kapsamında değil değer görme özelinde davranışsal olarak sergileyebilirler. Bunun aksine bağımsız benlik kurgusuna sahip bireyler, görecekleri değer ve alacakları ilgi dışında kendi geliştirdikleri inanç sistemleri doğrultusunda eylemlerini, seçimlerini ve isteklerini sürdürürler. Bu bağlamda alan yazındaki çalışmalar da ele alındığında kolektif toplumların sosyal istenirlik, sosyal onay ve kabul görme faktörleriyle ilişkili olarak affetme davranışını daha yaygın sergiledikleri söylenebilir (Rye vd., 2001). Ayrıca bireyler için affetme kavramı, belirli grupları affetme diğer grupları affetmeme gibi keskin bir ayrımla şekillenmediğinden dolayı insancıl boyuttaki anlamlılık ile affediciliğin kapsayıcı özelliği ortaya çıkmış olabilir.

Kontrol odağının affediciliğin bilişsel ve duygusal boyutu ile ilişki içinde olduğu görülmektedir. Özellikle tanıma alt boyutunda ortaya çıkan negatif yönlü orta düzeydeki anlamlılık, kültürel olarak pekiştirilen adil olmayan dünya inancı ve çabalamanın anlamsızlığı için bireylerin affetmeyi bilişsel düzeyde kabul etmelerinden ziyade, daha ilkel sayılabilecek baş etme stratejilerinden olan intikam alma ve kaçınma davranışlarını (McCullough, 2001) sergileme eğilimleri artmasından kaynaklı olabilir. Affetme süreci hatalı davranışı fark etme, sorumluluk alma ve sonucu değiştirme ihtiyacı barındırır. Oysaki dışsal kontrolün artması bireyin yaşadığı durum karşısında sorumluluğunu reddetmesi ve başkasına atfetmesi olarak açıklanır. Bu durumda kontrol odağı puanının yükselişinin, dış kontrol odağının artışını temsil ettiği göz önünde bulundurulduğunda bireylerin affetme esnekliği düzeyleri artarken iç kontrol odağı düzeylerinin de arttığını söylemek doğru olacaktır. Ancak korelasyon analizi sonucunda affetme esnekliği ile dış kontrol odağını temsil eden alt boyutlar arasındaki negatif yönlü anlamlı ilişki alan yazın ile tutarlılık sağlarken iç kontrol odağını temsil eden alt boyut ile affetme esnekliği arasındaki negatif yönlü anlamlı ilişki tutarlılık sağlamamaktadır. Bu sonucu temellendirmek alan yazın çerçevesinde pek mümkün olmasa da spekülatif biçimde yorumlanabilir. Kontrol odağının bazı ölçek maddeleri hastalıkların dahi insan

kontrolünde olduğunu ifade etmektedir. Her durumun bireyin kontrolünde olabileceği gibi keskin inançlara sahip bireylerin, uğradıkları haksızlık karşısında da keskin ve hatayı kabullenmeyen, affetmekten kaçınan bir tutuma sahip olmaları olası olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte alan yazında affedicilik ile kontrol odağı arasındaki ilişkiyi inceleyen kısıtlı sayıda araştırma düşünüldüğünde tüm bu bulguların beklenmedik ve katkı sağlayıcı olduğu söylenebilir (Bugay, 2010; Topcu vd., 2019).

Karşı-olgusal düşüncenin özellikle affediciliğin bilişsel boyutu ile ilişkilendiği görülmektedir. Affetme esnekliği, geçmişin değiştirilemeyeceği ve yaşanan olumsuz duyguları kabul ederek ileriye bakma ve yola devam etme kazanımıdır. Oysaki karşı-olgusal düşüncenin alt boyutlarının affetme esnekliği ile negatif ilişkiye sahip olması, geçmiş veya geleceğe yönelik yapılan atıflar ile bireyin kişiyi veya durumu sürekli bir şekilde zihninde tekrar etmesi ve ruminatif düşüncelerin artması ile ilişkili olabilecek şekilde affetme kavramının kazanımında olumsuz bir etkiye sahip olduğu biçiminde yorumlanabilir (Bugay, 2010). Bununla birlikte Dickey (2020), aşağı yönlü karşı-olgusal düşünme biçimine sahip bireylerin öz şefkat ve kendini affetme düzeylerinde artış olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçtan referansla aşağı yönlü karşı olgusal düşünceye sahip bireylerin mevcut sonuca yönelik memnuniyet ve iyimserlik duyumsaması ve alternatif senaryoya ihtiyaç duymaması muhtemel olarak görülebilir. Elde edilen bulgular, affetme esnekliği ile yalnızca karşı-olgusal düşüncenin kimseye gönderme yapılmayan aşağı yönlü alt boyutu arasındaki anlamlı korelasyonel ilişkiyi açıklayabilir. Diğer taraftan çalışmada affetme esnekliği ile karşı-olgusal düşüncenin diğer alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunması beklenirken ulaşılan bulgular alan yazında varlığı desteklenen ilişkiyi onaylamamaktadır ve beklendiği şekilde anlamlı ilişkiler gözlemlenememiştir.

Bunların yanında çalışmanın araştırma sorusu olmamasına karşın kontrol odağı ile karşı-olgusal düşünce arasında bulunan anlamlı korelasyonel ilişki ile alakalı olarak anlamlılığı destekleyen çalışmalar kontrol edilmiş ancak iki değişken arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmadığını ispat eden çalışmalara rastlanmamıştır (Eck ve Kite, 1997; Rye vd., 2008). Mevcut çalışmaya örneklemdeki katılımcıların bireysel farklılığı olarak alternatif senaryo üretimi artışı ile dışa yönelik atıfların artışı ve kullanılan ölçüm araçlarının etkisi yansımış olabilir.

4.2.2 Affetme esnekliğinin yordayıcı değişkenler ile regresyon analizinin yorumlanması

İçinde bulunulan kültürün, bireylerin affediciliğini etkileyebileceği sonucunu ortaya koyan çalışmalar, (Temoshok ve Chandra, 2000; Hook vd., 2012) Türkiye'nin kültürel ve sosyolojik yapısı gereği kolektif benlik kurgusu algısının yüksek olması ve bununla ilişkili olarak benlik kurgusunun affetme esnekliğini daha yüksek bir varyans ile açıklayacağı hipotezini ortaya çıkarmıştır. Yapılan çoklu regresyon analizinin sonucunda bu beklentinin aksine benlik kurgusunun en düşük varyansa sahip olması, katılımcıların yetiştikleri aile sistemi ve içinde bulundukları sosyal çevrenin, kolektif-bireysel yaşam algısını değiştiriyor olabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Türkiye'nin eski zamanlarda sosyal bağlamda daha kolektif bir yapıya sahipken (Hofstede, 2001) günümüzdeki ulusal ve global yeniliklerle birlikte bireysel toplum yapısı özelliği kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır (İmamoğlu, 2003). Ek olarak benlik kurgusu çalışmada ele alınan sosyo-kültürel bireysel farklılıktır ve dış motivasyona yönelik bir değişken olduğu söylenebilir. Bireylerin duygu, düşünce ve davranış sistemlerini etkileyen dışsal bir faktörün, affetme esnekliğini açıklama gücünün düşük olması gerçekçi bir neden olabilir. Olası sebepler, bireylerin affetme esnekliği düzeylerinde beklenen yüksek düzeyde varyansı sağlamamış olabilir.

Beklentilerin aksine mevcut çalışmanın alan yazına önemli bir katkı sağlayacağını düşündüren kontrol odağı değişkeninin, yapılan çoklu regresyonda affetme esnekliğini en fazla yüzdelik varyans ile açıklaması da şaşırtıcı bulgulardan birisidir. Araştırmadaki örneklemde affetme esnekliğini en yüksek düzeyde açıklayan kontrol odağının, bireylerin kendilik algılarından bağımsız veya öğrenilen bir yapı olmamasından kaynaklı olarak en güçlü değişken olduğunu söylemek mümkün olabilir. Dışsal ya da içsel kontrol odağı, bireyin motivasyonunu ve psikolojik iyi oluşunu direkt olarak etkileyen bir kavram olarak doğuştan ve içsel ilerleyen bir süreç olduğu söylenebilir. Sınırlı çalışmalar bu ilişkinin var olduğuna dair çelişkili kanıtlar sunsalar dahi (Conway-Williams, 2011; Camadan ve Sarı, 2019) Pearson korelasyon analizinde de affetme esnekliği ile anlamlı ilişkiler içeren bu bağımsız değişkenin, çalışmanın bağımlı değişkeni üzerinde negatif etkiye sahip bir yordayıcı olduğu görülmüştür.

Karşı-olgusal düşüncenin affetme esnekliği ile ilişkisine bakıldığında alan yazınla paralel biçimde beklenen anlamlı ilişkiye (Pierro vd., 2018; Wang, 2019) rastlanmamasına rağmen hiyerarşik regresyon sonucunda bağımsız değişkenin, bağımlı değişkenin önemli bir yüzdelik dilimini açıkladığı görülmüştür. Burada katılımcıların kişisel yaşamlarında uyguladığı karşı-olgusal düşünce sistemlerinin affetme sürecini yordadığı bulunmuştur. Ek olarak yordayan ve yordanan değişken arasındaki korelasyon değerleri anlamlı ilişki sunmamasına rağmen bireylerin affetme esnekliği düzeylerinin ruminatif düşünce yapıları ile yakından ilişkili olduğu savunulabilir ve karşı-olgusal düşünceler üretirken sıklıkla uygulanan bilişsel bir işlem olduğu kabul edilen zihinsel geviş getirme, affetme sürecini belirgin biçimde açıklamış olabilir.

4.2.3 Affetme esnekliğini farklılaştıran demografik özelliklerin yorumlanması

Affediciliği etkileyen faktörleri inceleyen çalışmalarda cinsiyetin etkisi de araştırılan demografik özelliklerden biridir (Aydın, 2017). Bununla ilgili yapılan bir çalışmada kadınların affetme davranışının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Ghaemmaghami vd., 2011). Mevcut çalışmada katılımcıların affetme esnekliği düzeyinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bunun yanında kontrol odağının adil olmayan dünya inancı ve çabalamanın anlamsızlığı alt boyutlarının kadınlarda erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek çıkacağı düşünülürken daha düşük çıkmıştır. Bu bulgu, ülkedeki sosyolojik yapı göz önünde bulundurulduğunda beklenmedik bir sonuç olarak dikkat çekmektedir. Kadınların sahip olduğu toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin getirdiği psikolojik baskı, bazı sektörlerde sunulan kısıtlı iş imkanları, gelir düzeylerinin dengesizliği gibi çeşitli faktörlerin etkisi gözlemlenmemiştir. Örneklemde Türk toplumundaki kadınların öğrenilmiş çaresizlik ile eyleme geçmeleri spekülasyonu ele alındığında içsel olarak duyumsamış oldukları adaletsizlik duygusunun araştırma sonuçlarına yansımadığı varsayılabilir. Bu beklenmedik bulgular, toplumumuzda kadınların alışmış olduğu ve kanıksadığı bir düzenin yansıması olarak ele alınabilir.

Alan yazındaki araştırmalarda üzerinde durulan bir diğer demografik özellik ise dini inanç düzeyidir. Yapılan bazı çalışmalar dini eğilimi yüksek olan bireylerin affetme düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (DiBlasio ve Benda, 2001; Lawler-Row ve Piferi, 2006). Affetme esnekliğinin dini eğilim düzeyine göre farklılaşıp

farklılaşmadığı kontrol edildiğinde alan yazınla tutarlı bir sonuçla karşılaşılmamıştır. Çalışmanın Demografik Bilgi Formu'nun mensup olunan din ve inanç düzeyi ile ilgili bilgileri içerdiği göz önüne alındığında katılımcıların %80,4'ü (n = 209) kendini Müslümanlık dinine mensup olarak ifade etmiştir ve %51,7'si (n = 104) kendini inançlı olarak ifade etmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun inançlı Müslüman olması affetme esnekliği düzeylerinde herhangi bir farklılaşmaya neden olmamakla birlikte benlik kurgusunun insancıl alt boyutu ile anlamlı ilişki göz önüne alındığında affediciliğin örneklemde kapsayıcı bir kavram olarak değerlendirildiğini söylemek mümkün olabilir.

Ancak kontrol odağı toplam puanı ve alt boyutları açısından beklenen şekilde sonuçlanmıştır. Kontrol odağı puanının artmasının dış kontrol odağı inancının artmasını ifade ettiği göz önüne alındığında dini inancı yüksek bireylerin kutsal bir varlık, kader, yazgı gibi dışsal güçlere inanması daha muhtemel olduğundan sonuçlar çalışmadaki beklentileri karşılamıştır.

Çalışmada cevaplanması hedeflenen araştırma sorularının yanıtlarına ulaşılmış ve yapılmış olan çalışmalardan hareketle bazı beklentilerin karşılanmasıyla birlikte dikkat çekici veriler elde edilmiş; bazı beklentiler ise karşılanmamıştır. Elde edilen bu sonuçların çalışmada affedicilik düzeyini ölçmek için kullanılan ölçek ile ilgili olabileceği de varsayımlar arasındadır.

Pozitif psikolojinin çalışma alanlarından bir olan affetme, kavramsal olarak üzerinde durulmasının yanında iyileştirici bir faktör olarak bir terapi modeli biçiminde de ele alınmaktadır. North (1987) hakları ihlal edilen veya bir şekilde zarar görmüş bireyin affetme davranışı sergilediğinde tüm gerçekliği reddederek ve görmezden gelerek değil merhametli, yardımsever bir tutumla ve gayretli bir çabayla yaklaşmaya çalıştığını ifade eder. Günümüzde bir terapi yaklaşımı olarak değerlendirilen affetme, affedicilik terapisi olarak sürdürülen psikoterapilerde öfke problemi yaşayan kişiler, alkolik ebeveynlere sahip çocuklar, Borderline Kişilik Bozukluğu hastaları, aileleri tarafından istismar edilmiş çocuklar, travma sonrası stres sendromları yaşayan kişiler gibi yaş düzeyleri çeşitlilik gösteren farklı gruplarla çalışılmıştır (Scobie ve Scobie, 1998).

Aile terapilerinde evliliklerin ve aile fertlerinin aralarındaki ilişkinin zedelenmesi affedicilik müdahaleleri ile yeniden yapılandırılmaya ve tamir edilmeye çalışılmaktadır.

Hargrave (1994) ilişkilerin, haklar ve zorunluluklar bakımından eşitlik sağlanması durumunda sürdürülebileceğini ifade eder. İlişkisel etik kavramına adalet ve ahlak çerçevelerinden odaklanır ve aklanma ve affetme süreçlerini kavramsallaştırır. Aklanma süreci, içgörü ve anlayış durumlarında gerçekleşir. Aklanma, incinen kişiye kendisini inciten kişinin suçluluğunu sona erdirme imkanı tanır. Bu süreçte içgörü, yıkıcı eylemlerin tanınmasını ve öz farkındalık geliştirilmesini, anlayış ise incinen kişinin sorumluluklarını ortadan kaldırmadan sınırlamalarının tanınmasını sağlar. Affetme süreci, telafi için imkan verme ve bariz bağışlama eylemlerinden oluşur. Onarım için olanak tanınması zarar görmüş ilişkinin iyileşebilmesi için inciten kişinin güvenilir eylemlerde bulunması, aşikar davranışlarda ise incinen kişi ve inciten kişi arasında açık bir iletişim kurularak geçmişteki yaralayıcı davranışlar ve alternatif davranışların tartışılması beklenir.

Çalışma sonucunda elde edilen tüm veriler ve alan yazındaki bilgiler affetmenin hem kuramsal çerçevede hem de müdahale çerçevesinde bireyin kendi ile ilişkisi ve sosyal ilişkileri açısından oldukça önemli bir kavram olduğunu göstermektedir. Affediciliğin doğuştan gelen bir karakter özelliği olduğu gibi sonradan edinilen bir özellik de olabileceği göz önüne alındığında, bireyin öznel iyi oluşu ve özellikle sosyal-duygusal gelişimi bakımından üzerinde durulması gereken ve geliştirilmesi adına programlar oluşturulabilecek bir alan olduğu düşünülmektedir. Tüm bunların yanında ulusal ve uluslararası yayınlar affediciliğin çocuklar ve ergenler örnekleminde oldukça kısıtlı çalışıldığını göstermektedir. Yetişkinlik öncesinde affetme olgusunun hangi kavramlar ile anlamlı düzeyde ilişkiler kurduğu ve bu ilişkilerin hangi düzeyde açıklandığını keşfetmenin, gelecekteki yetişkin bireylerin sosyal problemler karşısında duygu, düşünce ve davranış bütünlüğü içinde eyleme geçmelerini sağlayacağı ve psikolojik iyi oluş düzeylerini arttırmaya yönelik atılacak adımları planlama açısından değerli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Affetme, evrensel bir kavram olarak insanlık tarihinde özellikle dini ve felsefi bağlamda ele alınmıştır. Pozitif psikolojinin önem kazanmasıyla birlikte son 20 yıldır artan biçimde, affetmeyi anlamaya, ilişkili olduğu durumsal faktörleri ve kişilik faktörlerini tanımaya yönelik yapılan çalışmalar ile bu kavram derinlik kazanmış ve günümüzde terapötik olarak iyileştirici bir etkisi olduğu da kabul edilmiştir.

Mevcut çalışmada bazı sosyal ve bilişsel kavramların affetme ile ilişkisi değerlendirilmiş ve affetme üzerindeki etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Bireyin, içinde bulunduğu kültür ile benliğini bağdaştırdığını veya ayrıştırdığını varsayan benlik kurgusu, yaşanan olayın sorumluluğunu yönlendirdiği içsel veya dışsal atıflar olduğunu varsayan kontrol odağı ve olayların sonuçlarının ihtimal eylemler dahilinde yeniden şekillenebileceğini varsayan karşı-olgusal düşünce mevcut çalışmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır.

Çalışmanın sınırlılıkları olarak Türk kültüründe geliştirilen Affetme Esnekliği Ölçeğinin geniş sayıda çalışmada kullanılmaması, katılımcıların çoğunluğunun orta ve üstü sosyo-ekonomik düzeyde olması olarak sıralanabilir. Çalışmada hedeflenen ilişkiyi açıklamak için kullanılabilecek tek ölçeğin varlığı, bulunan anlamlı ilişkileri açıklamada kısıtlılık yaratmış olabilir. Beklentilerin aksine benlik kurgusunun daha düşük düzeyde bir varyans göstermesi ise örneklem grubunun kolektif bir toplumsal yapı özelliği sergilememesinden kaynaklı olabilir.

Yapılan analizler sonucunda duygu, düşünce ve davranış boyutunda bir süreç olarak ele alınan affetme esnekliğinin, Türk kültüründe özellikle iç-dış kontrol odağı ile açıklandığı, karşı-olgusal düşüncenin de affetme esnekliğine benzer biçimde bir etkisi olduğu ve benlik kurgusunun diğer değişkenlere göre daha düşük bir açıklayıcılığa sahip olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada affetme esnekliği ile yapılan kısıtlı düzeydeki çalışmalara yeni bir bakış açısı sunulması ve kontrol odağının dikkat çekici ve önemli düzeyde değerlendirilebilecek etkisi, geleceğe yönelik çalışmalar açısından üzerinde durulması ve aydınlatılması gereken bir nokta olarak düşünülebilir. Çalışmadaki yordayıcı değişkenleri detaylı bir şekilde incelemek ve affetme esnekliğini sosyo-politik ve sosyo-ekonomik

açılardan da ele alarak sosyolojik boyutta değerlendirmek toplumsal açıdan alan yazın için oldukça değerli olacaktır. Ek olarak mevcut çalışmada nicel analizler ile çalışılmıştır fakat ilerideki çalışmaların nitel analizler vasıtasıyla katılımcılardan paylaşmaları istenen olumsuz anıların kategorizasyonunun yapılması ve bu bağlamda affediciliğin hangi kapsamlarda özümsenebilir ve pratikte uygulanabilir olduğunun keşfedilmesi affetme esnekliği kavramının aydınlatılabilmesi için oldukça önemli bir araştırma konusu olacağı düşünülmektedir. Gelecek çalışmalar için bir diğer merak konusu, affediciliğin çalışmadaki örneklem grubundan kaynaklı olarak eldeki bulgulara ulaşılmış olabileceği varsayımından çıkmaktadır, bu sebeple metropolde yaşayan üniversite öğrencileri ile kırsalda yaşayan beliren yetişkinlik dönemindeki bireyler ile karşılaştırmalı bir çalışma da keşifsel olacaktır. Bununla birlikte affetme sürecini etkileyen değişkenlerin çeşitlendirilmesinin, Türk kültürüne değerli katkılar sunacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Adam Karduz, F.F. (2019). *Affetme eğilimi kazandırmaya yönelik psikoeğitim programının affetme eğilimi kazandırma ve beş faktör kişilik özellikleri üzerindeki etkisi* (Yayın no:537237) [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Allemand, M. (2008). Age differences in forgivingness: The role of future time perspective. *Journal of Research in Personality*, 42, 1137–1147.

Angus, B. M., ve Phillips, W. J. (2021) Self-referent upward counterfactual thinking mediates the relationship between self-compassion and depression, *Australian Psychologist*, 56:1, 61-69.

Aquino, K., Tripp, T. M., ve Bies, R. J. (2006). Getting even or movingon? Power, procedural justice, and types of offense as predictors of revenge, forgiveness, reconciliation, and avoidance in organizations. *Journal of Applied Psychology,* 91, 653– 668.

Ashton, M. C., Paunonen, S. V., Helmes, E., ve Jackson, D. N. (1998). Kin altruism, reciprocal altruism, and the Big Five personality factors. *Evolution and Human Behavior,* 19, 243–255.

Aydın, F.T. (2017). Pozitif bir karakter gücü olarak affedicilik. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 5(1), 1-22

Azar, F., Mullet, E., ve Vinsonneau, G. (1999). The propensity to forgive: Findings from Lebanon. *Journal of Peace Research*, 36(2), 169-181.

Baskin, T. W., ve Enright, R. D. (2004). Intervention studies on forgiveness: A meta-analysis. *Journal of Counseling & Development*, 82(1), 79–90.

Baynal, F., ve Uysal, S. (2023). Relationship Between Psychological Resilience, Forgiveness and God Perception. *Darülfünun İlahiyat,* 34(1), 283-305.

Brown, R. P. (2003). Measuring individual differences in the tendency to forgive: Construct validity and links with depression. *Personality and Social Psychology Bulletin,* 29, 759 –771.

Bugay, A. (2010). *Investigation of social-cognitive, emotional and behavioral variables as predictors of self-forgiveness*. (Yayın no: 277716) [Doktora tezi, Middle East Technical University, Ankara]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Byrne, R. M. J. (2016). Counterfactual thought. *Annual Review of Psychology,* 67(1), 135–157.

Camadan, F. ve Sarı, S.V. (2021). Forgiveness, locus of control, and perfectionism: A mixed method study. *International Journal of Progressive Education*, 17(1), 210-231.

Campbell, J. D., Chew, B., ve Scratchley, L. S. (1991). Cognitive and emotional reactions to daily events: The effects of self-esteem and self-complexity. *Journal of Personality,* 59, 473–505.

Cobb-Clark, D.A. (2015). Locus of control and the labor market. *IZA J Labor Econ* 4, 3.

Conway-Williams, E. (2011). *Forgiveness obsessive-compulsive symptoms and locus of control in a college sample*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, East Tennessee State University, Tennessee]. 15 Mart 2024 tarihinde https://dc.etsu.edu/etd/1339/ adresinden alındı.

Çolak, T. S. (2014). *Affetme esnekliği kazandırmada logoterapi yönelimli grupla psikolojik danışmanın etkililiği* (Yayın no: 364448) [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Çolak, T. S., ve Koç, M. (2016). Forgiveness flexibility. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 3(1), 14-30.

Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 77-90.

DiBlasio, F. A., ve Benda, B. B. (2001). Effects of religiosity and forgiveness on violence among adolescents. *Marriage & Family: A Christian Journal,* 4(4), 393–408.

Dickey, K. J. (2020). *Self-compassion and functional counterfactual thinking.* [Yayımlanmamış doktora tezi, Texas A&M University, Texas]. 15 Ocak 2024 tar,hinde https://oaktrust.library.tamu.edu/bitstream/handle/1969. Adresinden alındı

Eck, J. C., ve Kite, M. E. (1997). Are there individual differences in counterfactual thinking? An analysis of self-esteem and locus of control. *Representative Research in Social Psychology*, 21, 33–47.

Enright, R. D. (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving, forgiveness and self-forgiveness. *Counseling and Values*, 40(2), 107-127.

Enright, R.D. (2001). Forgiveness is a choice: A step-by-step process for resolving anger and restoring hope. *American Psychological Association.*

Enright, R.D., ve Coyle, C.T. (1998). Researching the process model of forgiveness within psychological interventions. In E.L. Worthington (Ed.), *Dimensions of forgiveness: Psychological research & theological perspectives* (pp. 139-161). Pennsylvania: Templeton Foundation Press.

Enright, R. D., Santos, M. J., ve Al-Mabuk, R. (1989). The adolescent as forgiver. *Journal of Adolescence*, 12(1), 95–110.

Enright, R. D., ve The Human Development Study Group. (1991). The moral devlopment of forgiveness. In W. Kurtines ve J. Gewirtz (Ed.), *Handbook of moral behavior and development,* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, pp. 123-152.

Ercan, H. (2013). Beliren yetişkinlerde benlik kurgusu üzerine bir çalışma. *Journal of World of Turks.* Vol. 5, No. 2.

Ergi, Ö., Düşünceli, B. ve Demir, S., (2021). Examining the effects of forgiveness flexibility of university students on altruism with structural equation model. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice,* 3(1), 32-47.

Exline, J. J., Baumeister, R. F., Zell, A. L., Kraft, A. J., ve Witvliet, C. V. O. (2008). Not so innocent: Does seeing one's own capability for wrongdoing predict forgiveness? *Journal of Personality and Social Psychology,* 94, 495–515.

Exline, J. J., Worthington, E. L., Jr., Hill, P., ve McCullough, M. E. (2003). Forgiveness and justice: A research agenda for social and personality psychology. *Personality and Social Psychology Review,* 7, 337–348.

Fehr, R., ve Gelfand, M. J. (2010). When apologies work: How matching apology components to victims' self-construals facilitates forgiveness. *Organizational Behavior and Human Decision Processes,* 113(1), 37–50.

Fehr, R., Gelfand, M. J., ve Nag, M. (2010). The road to forgiveness: A meta-analytic synthesis of its situational and dispositional correlates. *Psychological Bulletin,* 136(5), 894–914.

Finkel, E. J., Rusbult, C. E., Kumashiro, M., ve Hannon, P. A. (2002). Dealing with betrayal in close relationships: Does commitment promote forgiveness? *Journal of Personality and Social Psychology,* 82, 956–974.

Flaubert, G. (1856). *Madame Bovary.* (Yücel, T, Çeviri). İstanbul: Can Yayınları.

Fu, H., Watkins, D., ve Hui, E. K. P. (2004). Personality correlates of the disposition towards interpersonal forgiveness: *A Chinese perspective. International Journal of Psychology,* 39(4), 305–316.

Ghaemmaghami, P., Allemand, M., ve Martin, M. (2011). Forgiveness in younger, middle-aged and older adults: Age and gender matters. *Journal of Adult Development,* 18(4), 192-203.

Gorsuch, R. L., ve Hao, J. Y. (1993). Forgiveness: An exploratory factor analysis and its relationships to religious variables. *Review of Religious Research*, 34(4), 333–347.

Güloğlu, B., Karaırmak, Ö. ve Emiral, E. (2016). Çocukluk çağı travmalarının tinsellik ve affetme üzerindeki rolü. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 17(4):309-316.

Güven, N. ve Erdem, T. (2020). Affetme: Kuramsal bir değerlendirme. *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi (CALESS),* 2(2), 578-607.

Hall, J. H., ve Fincham, F. D. (2005). Self–forgiveness: The stepchild of forgiveness research. *Journal of Social and Clinical Psychology,* 24(5), 621–637.

Hall, J. H., ve Fincham, F. D. (2008). The temporal course of self-forgiveness. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(2), 174–202.

Harb, C., ve Smith, P. B. (2008). Self-construals across cultures: Beyond independence—interdependence. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39(2), 178-197.

Hargrave, T. D. (1994). Families and forgiveness: A theoretical and therapeutic framework. *The Family Journal,* 2(4), 339-348.

Heckhausen, J., Dixon, R. A., ve Baltes, P. B. (1989). Gains and losses in development throughout adulthood as perceived by different adult age groups. *Developmental Psychology,* 25, 109–121.

Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences.* Second Edition. Beverly Hills: Sage Publication.

Holmgren, M.R. (1993). Forgiveness and the intrinsic value of persons. *American Philosophical Quarterly*, Vol. 30, No. 4, pp. 341-352.

Hook, J.N., Worthington, E.L., Utsey, S.O., Davis, D.E., ve Burnette, J.L. (2012). Collectivistic self-construal and forgiveness. *Counseling and Values*, 57, 109-124.

Huang, H.-D., ve Zhang, Q. (2023). Distance-construal relationship: Mediating role of perceived control and moderating role of locus of control. *Frontiers in Psychology,* 13:975417.

İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not: Opposing but distinct and complementary. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs,* 129 (4), 367-402.

Jones, E. E., ve Davis, K. E. (1965). From act to dispositions: The attribution process in person perception. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 2, pp. 219–266). New York, NY: Academic Press.

Jose, O. A., ve Alfons, V. (2007). Religiosity and forgiveness among first-married and remarried adults. *Mental Health, Religion & Culture,* 10(4), 379–394.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi,* 11(37), 36-43.

Kara, E. (2009). Dini ve psikolojik açıdan bağışlayıcılığın terapötik değeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 222-228.

Kara, M., Özsarı, A., Kara, N. Ş. ve Çetin, M. Ç. (2023). Sportmenlik ve affetme esnekliği: Genç karate sporcuları araştırması. *Gençlik Araştırmaları Dergisi,* 11(29), 56-68.

Kara, M., Kara, N.Ş., Dönmez, A., Çetin, M.Ç., Toçoğlu, S., Önal, A., vd., (2024). *The instrumental role of forgiving in the relationship between cognitive flexibility and decision-making and happiness in athletes,* https://www.researchsquare.com/article/rs-4369738/v1

Kasimatis, M., ve Wells, G. L. (1995). Individual differences in counterfactual thinking. In N. J. Roese ve J. M. Olson (Eds.), *What might have been: The social psychology of counterfactual thinking* (pp. 81–101). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Katovsich, R. B. (2007*). Empathy and cognitive flexibility as correlates of forgiveness.* [Yayınlanmamış doktora tezi, Andrews University, Michigan]. 10 Şubat 2024 tarihinde https://digitalcommons.andrews.edu/dissertations/483/ adresinden alındı.

Koç, M., Demircioğlu, R., Kabağaç, M., ve Coşkun, A. (2018, 28 Haziran-1 Temmuz). *Affetme esnekliği ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Sözlü sunum]. Educational Reserches and Publications Assocition International Congresses on Education, İstanbul, Türkiye

Lalwani, A. K., Shrum, L. J., ve Chiu, C. (2009). Motivated response styles: The role of cultural values, regulatory focus, and self-consciousness in socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology,* 96, 870–882.

Lansford, J. E., Sherman, A. M., ve Antonucci, T. C. (1998). Satisfaction with social networks: An examination of socioemotional selectivity theory across cohorts. *Psychology and Aging,* 13, 544–552.

Lawler-Row, K. A., ve Piferi, R. L. (2006). The forgiving personality: Describing a life well lived? *Personality and Individual Differences*, 41(6), 1009–1020.

Maheshwari, K., ve Chadha, Y. (2021). Correlation study between personality traits and cognitive distortions. *The International Journal of Indian Psychology*, 9, 1.

Major, J. L. L., Wade, N. G., ve Brenner, R. E. (2020). Self-construal and forgiveness revisited: Replication and extension. *Counseling and Values*, 65(2), 170–188.

Markus, H. R., ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224–253.

Markus, H. R., ve Kitayama, S. (2003). Culture, self, and the reality of the social. *Psychological Inquiry*, 14(3-4), 277–283.

Martin, L. L., Ward, D. W., Achee, J. W., ve Wyer, R. S. (1993). Mood as input: People have to interpret the motivational implications of their moods. *Journal of Personality and Social Psychology,* 64, 317–326.

Matsumoto, D. (1999). Culture and self: An empirical assessment of Markus and Kitayama's theory of independent and interdependent self-construals. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(3), 289–310.

McCullough, M. E. (2001). Forgiveness: Who does it and how do they do it? *Current Directions in Psychological Science*, 10(6), 194–197.

McCullough, M. E., Bono, G., ve Root, L. M. (2007). Rumination, emotion, and forgiveness: Three longitudinal studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 490–505.

McCullough, M. E., Fincham, F. D., ve Tsang, J. (2003). Forgiveness, forbearance, and time: The temporal unfolding of transgression-related interpersonal motivations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 540–557.

McCullough, M. E., ve Hoyt, W. T. (2002). Transgression-related motivational dispositions: Personality substrates of forgiveness and their links to the Big Five. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1556–1573.

McCullough, M. E., Pargament, K. I., ve Thoresen, C. E. (2000). The psychology of forgiveness: history, conceptual issues, and overview. *Forgiveness: Theory, research, and practice* (pp. 1–14). New York: Guilford Press.

McCullough, M. E., Rachal, K. C., Sandage, S. J., Worthington, E. L., Jr, Brown, S. W., ve Hight, T. L. (1998). Interpersonal forgiving in close relationships: II. Theoretical elaboration and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(6), 1586–1603.

McCullough, M. E., ve Worthington, E. L., Jr. (1995). Promoting forgiveness: A comparison of two brief psychoeducational group interventions with a waiting-list control. *Counseling and Values*, 40(1), 55–68.

McCullough, M. E., ve Worthington, E. L., Jr. (1999). Religion and the forgiving personality. *Journal of Personality*, 67(6), 1141–1164.

McCullough, M. E., Worthington, E. L., Jr., ve Rachal, K. C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology,* 73(2), 321–336.

Miller, A. J., Worthington, E. L., Jr., ve McDaniel, M. A. (2008). Gender and forgiveness: A meta-analytic review and research agenda. *Journal of Social and Clinical Psychology,* 27, 843– 876.

Mullet, E., Barros, J., Frongia, L., Usaı¨, V., Neto, F., ve Shafighi, S. R. (2003). Religious involvement and the forgiving personality. *Journal of Personality,* 71, 1–19.

Mullet, E., Houdbine, A., Laumonnier, S., ve Girard, M. (1998). Forgivingness: Factorial structure in a sample of young, middle-aged, and elderly adults. *European Psychologist.* 3. 289-297.

Muris, P., Roelofs, J., Rassin, E., Franken, I., ve Mayer, B. (2005). Mediating effects of rumination and worry on the links between neuroticism, anxiety, and depression. *Personality and Individual Differences, 39,* 1105–1111.

Neto, F., ve Mullet, E. (2004). Personality, self-esteem, and self-construal as correlates of forgivingness. *European Journal of Personality,* 18(1), 15–30.

Ng, T. W. H., Sorensen, K. L. ve Eby, L. T. (2006). Locus of control at work: A meta-analysis. *Journal of Organizational Behavior,* 27, 8, 1057-1087.

North, J. (1987). Wrongdoing and forgiveness. *Philosophy*, 62(242), 499–508.

Nosenko E.L., ve Sokur A.V. (2016). Dispositional proneness to forgiveness as a precursor of overcoming helplessness. *Вісник Харківського Національного Педагогічного Університету Імені Г.С. Сковороди "психологія",* 52, 251-261.

Orth, U., Robins, R. W., ve Roberts, B. W. (2008). Low self-esteem prospectively predicts depression in adolescence and young adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 695–708.

Öngen, D. (2003). Denetim odağı ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 35(35), 436-447.

Özcan, B., ve Öğülmüş, S. (2021). Altılı benlik kurgusu ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (52), 41-56.

Pierro, A., Pica, G., Giannini, A. M., Higgins, E. T., ve Kruglanski, A. W. (2018) "Letting myself go forward past wrongs": How regulatory modes affect selfforgiveness. *PLOS ONE*, 13(3): e0193357.

Roese, N. J. (1997). Counterfactual thinking. *Psychological Bulletin*, 121(1), 133–148

Rotter, J.B. (1990). Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. *American Psychologist*, 45, 489-493.

Rye, M. S., Cahoon, M. B., Ali, R. S., ve Daftary, T. (2008). Development and validation of the counterfactual thinking for negative events scale. *Journal of Personality Assessment*, 90(3), 261–269.

Rye, M. S., Loiacono, D. M., Folk, C. D., Olszewski, B. T., Heim, T. T., ve Madia B. P. (2001) Evaluation of the psychometric properties of two scales. *Current Psychology*, 20, 260-277.

Rye, M. S., Pargament, K. I., Ali, M. A., Beck, G. L., Dorff, E. N., Hallisey, C., vd., (2000). Religious perspectives on forgiveness. In M. E. McCullough, K. I. Pargament, ve C. E. Thoresen (Ed.), *Forgiveness: Theory, research, and practice* (pp. 17–40). The Guilford Press.

Satıcı, S. A. (2016). Üniversite öğrencilerinin affetme, intikam, sosyal bağlılık ve öznel iyi oluşları: Farklı yapısal modellerin denenmesi üzerine bir araştırma (Yayın no: 432440). [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp

Scobie, E.D. ve Scobie, G.E.W. (1998). Damaging events: The percieved need for forgiveness. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 28:4, 0021-8308.

Sells, J. N., ve Hargrave, T. D. (1998). Forgiveness: a review of the theoretical and empirical literature. *Journal of Family Therapy*, 20(1), 21–36.

Singelis, T. M. (1994). The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(5), 580-591.

Spector, P. E. (1982). Behavior in organizations as a function of employee's locus of control. *Psychological Bulletin,* 91(3), 482–497.

Struthers, C. W., Eaton, J., Santelli, A. G., Uchiyama, M., ve Shirvani, N. (2008). The effects of attributions of intent and apology on forgiveness: When saying sorry may not help the story. *Journal of Experimental and Social Psychology*, 44, 983–992.

Summerville, A., ve Roese, N. J. (2008). Dare to compare: Fact-based versus simulation-based comparison in daily life. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(3), 664–671.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., ve Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: pearson.

Taysi, E. (2007). *İkili ilişkilerde bağışlama: İlişki kalitesi ve yüklemelerin rolü.* (Yayın no: 208098). [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp

Temoshok, L. R., ve Chandra, P. S. (2000). The meaning of forgiveness in a specific situational and cultural context. In M. E. McCullough, K. I. Pargament, ve C. E. Thoresen (Ed.), *Forgiveness: Theory, research, and practice* (pp. 41–64). New York: Guilford Press.

Topcu, M., Köroğlu, D., İnceler, Y. C., ve Gençöz, F. (2019). *The effect of locus of control in responsibility among participants with traumatic event history.* 28. 22 Mart 2024 tarihinde https://hdl.handle.net/11511/79723 adresinden alındı.

Toussaint, L., ve Webb, J. R. (2005). Gender differences in the relationship between empathy and forgiveness. *The Journal of Social Psychology*, 145(6), 673–685.

Triandis, H.C. (1989). The self and social behavior in differing cultural context. *Psychological Review*, 96 (3), 506-520.

Triandis, H.C. (2001). Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69 (6), 907-924.

Tsang, J., McCullough, M. E., ve Hoyt, W. T. (2005). Psychometric and rationalization accounts for the religion-forgiveness discrepancy. *Journal of Social Issues*, 61, 785–805.

Tse, W. S. ve Yip, T. H. (2009). Relationship among dispositional forgiveness of others, interpersonal adjustmentand psychological well-being: Implication for interpersonal theory of depression. *Personality and Individual Differences*, 46, 365-368.

Turan, M. E. (2021). Olumsuz olaylar için karşıolgusal düşünme ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *EKEV Akademi Dergisi*, (86), 329-349.

Uzunbacak, H.H. ve Karagöz. Ş., (2022). Öz-şefkatin ve affetmenin iş yeri mutluluğu üzerindeki etkisi. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi.* V: 6(1), 16-38.

Vural Batık, M., Yılmaz Bingöl, T., Fırıncı Kodaz, A., ve Hoşoğlu, R. (2017). Forgiveness and subjective happiness of university students. *International Journal of Higher Education*, 6(6), 149.

Yıldız, H. V., ve Ekşi, H. (2021). The mediator role of forgiveness between the interpersonal relationships and the level of cognitive distortions in young adults. *Research on Education and Psychology*, 5(2), 397-413.

Zhang, Q., Oetzel, J. G., Ting-Toomey, S., ve Zhang, J. (2019). Making up or getting even? The effects of face concerns, self-construal, and apology on forgiveness, reconciliation, and revenge in the united states and china. *Communication Research*, 46(4), 503-524.

Wade, N. G., ve Worthington, E. L. (2003). Overcoming interpersonal offenses: Is forgiveness the only way to deal with unforgiveness? *Journal of Counseling & Development*, 81, 343-353.

Wang, M. M. (2019). *What should've, could've, would've been: Affective, motivational, and behavioral consequences of counterfactual thinking ın ınterpersonal contexts.* (Yayın no: 13885483). [Doktora Tezi]. https://proquest.libguides.com/pqdttr adresinden alındı.

Watkins, J. (2005). Forgiveness and its place in ethics. *Theoria*, 71 (1):59-77.

Weiner, B. (1995). Judgments of responsibility. New York, NY: Guilford Press.

Wilkowski, B. M., ve Robinson, M. D. (2007). The cognitive basis of trait anger and reactive aggression: An integrative analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 12, 3–21.

Witvliet, C., Ludwig, T. E., ve Vander Laan, K. L. (2001). Granting forgiveness or harboring grudges: implications for emotion, physiology, and health. *Psychological Science*, 12(2), 117–123.

Wohl, M. J. A., ve McLaughlin, K. J. (2014). Self-forgiveness: The Good, the Bad, and the Ugly. *Social and Personality Psychology Compass*, 8(8), 422–435.

Worthington, E. L., Jr. (1998). An empathy-humility-commitment model of forgiveness applied within family dyads. *Journal of Family Therapy*, 20, 59-76.

EKLER

Ek-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma Maltepe Üniversitesi Psikoloji Yüksek Lisans Programı (Opsiyonlu: Gelişim) kapsamında Dr. Öğretim Üyesi Begüm Özdemir Demirci danışmanlığında Psikolog İrem Göçen tarafından yürütülen tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı bireylerin affetme süreçlerinin bilişsel, sosyal ve kültürel değişkenler bağlamında incelenmesidir.

Bu araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu formu eksiksiz doldurup onaylamanız, araştırmaya katılma konusunda gönüllü olduğunuz anlamına gelmektedir. Çalışmada sizden elde edilecek bilgiler bireysel olarak değerlendirmeyecek, diğer katılımcıların yanıtları ile toplu olarak değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında size herhangi bir kimlik bilgisi sorulmamaktadır. Bu çalışmada sizinle ilgili tutulan tüm kayıtlar gizli tutulacaktır. Yanıtlarınız sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Çalışma için sizden tahminen 15-20 dakika ayırmanız istenmektedir. Soruların doğru veya yanlış cevapları bulunmamaktadır. Lütfen açıklamaları dikkatlice okuyunuz ve soruların tamamını cevaplayınız. Sizi tam olarak yansıtmadığını düşündüğünüz durumlarda size en yakın gelen cevabı işaretleyiniz. Bu çalışmaya katılımınızı herhangi bir neden belirtmeksizin istediğiniz zaman sonlandırabilirsiniz. Bununla birlikte, çalışma bulgularının geçerliliği açısından tüm soruları eksiksiz ve samimi bir şekilde cevaplamanız büyük önem taşımaktadır.

Araştırma ile ilgili herhangi bir sorunuz olursa veya daha fazla bilgi almak isterseniz, araştırmacı İrem Göçen ile mail adresi üzerinden iletişime geçebilirsiniz.

Çalışmaya katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Bu araştırma hakkında verilen bilgileri okudum. Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılmasını kabul ediyorum.

□ Onaylıyorum □ Onaylamıyorum

Ek-2. Demografik Bilgi Formu

Bu tez çalışması kapsamında, sizinle ilgili bazı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Lütfen aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

Yaşınız: ____

Cinsiyetiniz: □ Kadın □ Erkek

Kendinizin (veya ailenizin) gelir düzeyi nedir?

□ Çok iyi □ İyi □ Orta □ Düşük □ Çok düşük

Eğitim düzeyiniz:

□ Lise □ Lisans □ Yüksek Lisans □ Doktora

Tanısı konmuş herhangi bir psikolojik/psikiyatrik rahatsızlığınız var mı?

□ Evet □ Hayır

Tanı:____

Hangi dine mensupsunuz?

□ Müslüman □ Hristiyan □ Yahudi □ Diğer

Dini eğiliminizi nasıl değerlendirirsiniz?

□ İnançlı değilim □ Kısmen inançlıyım □ İnançlı değilim

Ek-3. Affetme Esnekliği Ölçeği

Yaşamımız boyunca kırıcı birçok olayla karşı karşıya gelebiliriz. Bu kırıcı yaşantılar öncesi, anı ve sonrasında, kendimiz ve diğer insanlarla ilgili bazı düşüncelerimiz, duygularımız ve tepkilerimiz olabilir. İncitici yaşantıları affetme sürecine yönelik neler düşündüğümüzü, neler hissettiğimizi ve nasıl tepki verdiğimizi ifade eden maddeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Sizden istenen her bir ifadenin karşısındaki, durumunuza uyan seçeneği işaretlemenizdir. Vereceğiniz yanıtlarda doğru ya da yanlış cevap yoktur. Lütfen cevaplarınızı olabildiğince sizi en iyi ifade edecek şekilde veriniz. Yardımlarınız için teşekkür ederiz.		**Kesinlikle katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1.	…	1	2	3	4	5
2.	…	1	2	3	4	5
3.	…	1	2	3	4	5
4.	…	1	2	3	4	5
5.	…	1	2	3	4	5
6.	Affedildiğim durumlar üzerinde düşünerek, hataya karşı nasıl davranacağımı belirlerim.	1	2	3	4	5
7.	…	1	2	3	4	5
8.	Affetmek benim için zayıflıktır.	1	2	3	4	5
9.	…	1	2	3	4	5
10.	…	1	2	3	4	5
11.	…	1	2	3	4	5
12.	…	1	2	3	4	5
13.	Beni inciten durumun gelecekteki ilişkilerimi olumsuz etkilemesine izin vermem.	1	2	3	4	5
14.	…	1	2	3	4	5
15.	…	1	2	3	4	5

Ek-4: Altılı Benlik Kurgusu Ölçeği

Sizden aşağıda yer alan her ifadeyi 1 ile 7 aralığında derecelendirmeniz istenmektedir. Lütfen maddeleri dikkatle okuyup içtenlikle cevap veriniz ve hiçbir maddeyi boş bırakmayınız, karar vermekte zorluk çektiğiniz zaman size en yakın gelen seçeneği işaretleyiniz.
Aşağıda sizin kendinize yönelik algılarınızı içeren birtakım ifadeler yer almaktadır. Her ifadeyi aile, dostlar, sosyal gruplar, okul arkadaşları, tüm insanlık ve kişinin kendisi ile ilgili altı kategori için tek tek değerlendiriniz. (Sosyal gruplar şunlardan herhangi biri olabilir; siyasi gruplar, devlet kurumları, dernekler, vakıflar ya da dini gruplar).

1 2 3 4 5 6 7 Çok az bir derecede Orta derecede Çok büyük bir derecede		**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
1.	Kendimi aileme bağlı hissediyorum.							
2.	…							
3.	…							
4.	…							
5.	…							
6.	…							
7.	…							
8.	Dostlarımı ilgilendiren olaylardan etkilenirim.							
9.	…							
10.	…							
11.	…							
12.	…							
13.	…							
14.	…							
15.	…							
16.	…							
17.	Davranışta bulunurken sosyal grubumun isteklerini göz önünde bulunduruyorum.							
18.	…							
19.	…							
20.	…							
21.	…							
22.	…							
23.	…							
24.	İnsanlığın amaç, istek ve ihtiyaçlarının farkındayım.							
25.	…							
26.	…							
27.	…							
28.	…							
29.	…							
30.	Diğerlerinden farklı, özel bir kişi olarak kendimle güçlü bir ilişkim olduğunu düşünüyorum.							

Ek-5: Kontrol Odağı Ölçeği

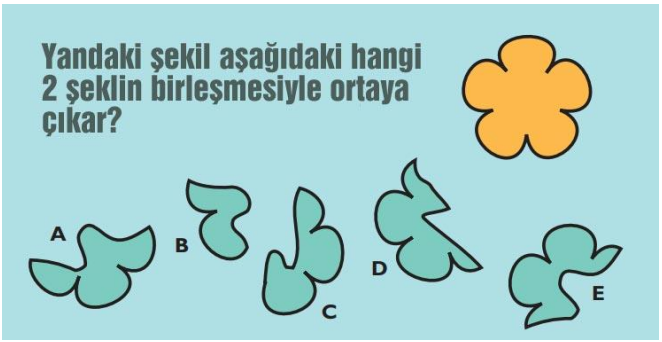
Kontrol Odağı Ölçeği						
Bu anket, insanların yaşama ilişkin bazı düşüncelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Sizden, bu maddelerde yansıtılan düşüncelere ne ölçüde katıldığınızı ifade etmeniz istenmektedir. Bunun için, her maddeyi dikkatle okuyunuz ve o maddede ifade edilen düşüncenin sizin düşüncelerinize uygunluk derecesini belirtiniz. Bunun için de her ifadenin karşısındaki seçeneklerden sizin görüşünüzü yansıtan kutucuğa bir (X) işareti koymanız yeterlidir. 'Doğru' ya da 'yanlış' cevap diye bir şey söz konusu değildı.		**Hiç uygun değil**	**Pek uygun değil**	**Uygun**	**Oldukça uygun**	**Tamamen uygun**
1.	…	1	2	3	4	5
2.	…	1	2	3	4	5
3.	Bir şeyin olacağı varsa eninde sonunda mutlaka olur.	1	2	3	4	5
4.	…	1	2	3	4	5
5.	…	1	2	3	4	5
6.	…	1	2	3	4	5
7.	…	1	2	3	4	5
8.	…	1	2	3	4	5
9.	…	1	2	3	4	5
10.	…	1	2	3	4	5
11.	…	1	2	3	4	5
12.	…	1	2	3	4	5
13.	…	1	2	3	4	5
14.	…	1	2	3	4	5
15.	…	1	2	3	4	5
16.	…	1	2	3	4	5
17.	Hastalıklar çoğunlukla insanların dikkatsizliklerinden kaynaklanır.	1	2	3	4	5
18.	…	1	2	3	4	5
19.	…	1	2	3	4	5
20.	…	1	2	3	4	5
21.	…	1	2	3	4	5
22.	…	1	2	3	4	5
23.	…	1	2	3	4	5
24.	…	1	2	3	4	5
25.	İnsan ne yaparsa yapsın, kötü şeylerin nüne geçemez.	1	2	3	4	5
26.	…	1	2	3	4	5
27.	…	1	2	3	4	5
28.	…	1	2	3	4	5
29.	…	1	2	3	4	5
30.	…	1	2	3	4	5
31.	…	1	2	3	4	5
32.	…	1	2	3	4	5
33.	…	1	2	3	4	5
34.	…	1	2	3	4	5
35.	…	1	2	3	4	5
36.	…	1	2	3	4	5
37.	…	1	2	3	4	5
38.	…	1	2	3	4	5
39.	…	1	2	3	4	5
40.	Bir insan istediği kadar akıllı olsun, bir işe başladığında şansı yaver gitmezse başarılı olamaz.	1	2	3	4	5
41.	…	1	2	3	4	5
42.	…	1	2	3	4	5
43.	…	1	2	3	4	5
44.	…	1	2	3	4	5
45.	…	1	2	3	4	5
46.	İnsanın yaşamının alacağı yönü, çevresindeki güç sahibi kişiler belirler.	1	2	3	4	5

Ek-6. Olumsuz Olaylar İçin Karşıolgusal Düşünce Ölçeği

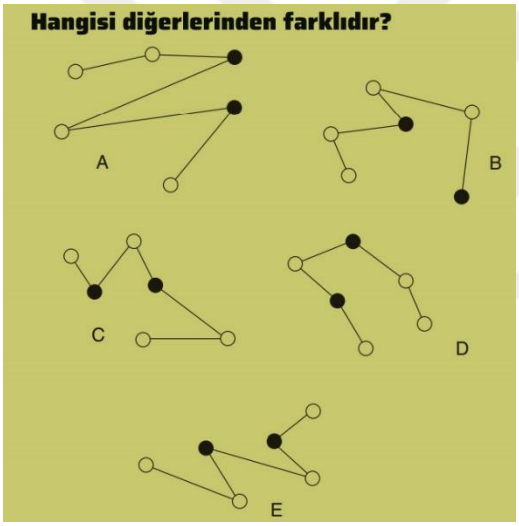
Olumsuz Olaylar İçin Karşıolgusal Düşünce Ölçeği						
Lütfen kısa bir süre önce meydana gelen ve sizi olumsuz etkileyen bir olay düşünün. Bu4w olayı zihninizde canlandırmak ve sizin için nasıl bir deneyim olduğunu hatırlamak için birkaç dakikanızı ayırın. Şimdi, bu istenmeyen olay sonrasında ne tür düşünceler içerisinde bulunduğunuzu düşünün. Aşağıdaki ölçekte açıklanan düşünceleri deneyimleme sıklığınızı seçiniz.		**Asla katılmıyorum**	**Nadiren**	**Bazen**	**Sık Sık**	**Çok Sık**
1-	Olaylar daha ne kadar kötü olabilirdi diye düşünürüm.	1	2	3	4	5
2-	…	1	2	3	4	5
3-	…	1	2	3	4	5
4-	Olayların ne kadar daha iyi olabileceğini düşündükçe üzülürüm.	1	2	3	4	5
5-	…	1	2	3	4	5
6-	…	1	2	3	4	5
7-	…	1	2	3	4	5
8-	…	1	2	3	4	5
9-	…	1	2	3	4	5
10-	Keşke diğer kişi (veya diğer kişiler) farklı davranmış olsaydı, bu durum asla yaşanmazdı.	1	2	3	4	5
11-	Keşke arkadaşlarımı ve/veya ailemi dinleseydim, olaylar daha iyi sonuçlanırdı.	1	2	3	4	5
12-	…	1	2	3	4	5
13-	…	1	2	3	4	5
14-	…	1	2	3	4	5
15-	…	1	2	3	4	5
16-	…	1	2	3	5	6

Ek-7: Doldurma Görevler

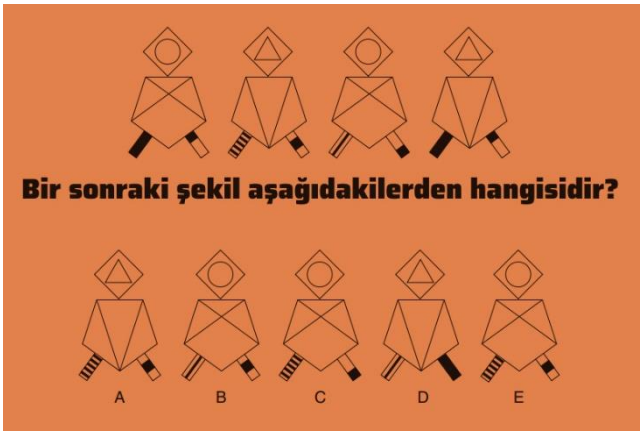
1. Doldurma Görev

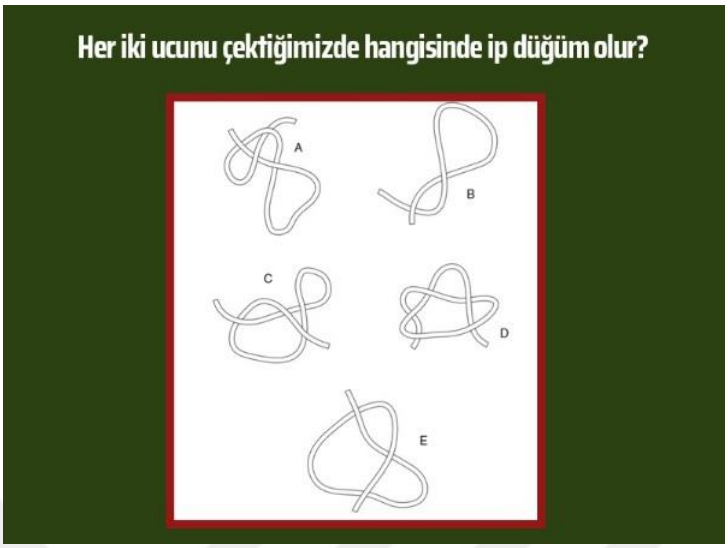
2. Doldurma Görev

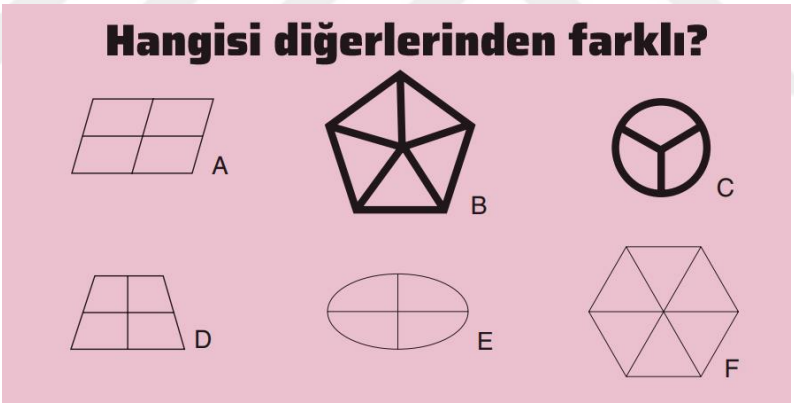
3. Doldurma Görev

4. Doldurma Görev

5. Doldurma Görev

Ek-8: Etik Kurul Kararı

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ÖZ GEÇMİŞ

İrem GÖÇEN

Eğitim

Yüksek Lisans	2021-2024	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Tezli Yüksek Lisans (Opsiyon: Gelişim Psikolojisi)
Lisans	2014-2019	Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji (İngilizce)

İş/İstihdam (Varsa)

2019-2024 Özel Öğretim Kurumları, Psikolog

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri (Varsa)

2022-devam Denizcilik Psikolojisi Derneği

Alınan Burs ve Ödüller (Varsa)

2014-2019 Maltepe Üniversitesi-ÖSYM Bursu (%100)